

Mistä puhun kun puhun puutarhanhoidosta?

Urbaanit pihat kulttuuristen ekosysteemipalveluiden tarjoajina

Laura Ojanen

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Ympäristöpolitiikka ja aluetiede

Pro gradu –tutkielma

Huhtikuu 2016

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

OJANEN, LAURA: Mistä puhun kun puhun puutarhanhoidosta? Urbanit pihat kulttuuristen ekosysteemipalveluiden tarjoajina.

Pro gradu -tutkielma, ympäristöpolitiikan ja aluetieteen koulutusohjelma
69 sivua, 2 liitesivua

Huhtikuu 2016

Tämä tutkimus tarkastelee urbaanien pihojen ja pihojen asukkaiden välistä vuorovaikutusta ja siitä asukkaille koituvia aineettomia hyötyjä, joita kutsutaan kulttuurisiksi ekosysteemipalveluiksi. Tavoitteena on tuoda näkyväksi niitä näkymättömiä hyötyjä, joita urbanin pientaloalueen asukkaat saavat omista pihoistaan ja jotka edelleen vaikuttavat laajemmin ihmisten psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Lisäksi tutkimuksessa pohditaan, miten pihojen aineettomat hyödyt asettuvat osaksi laajempaa kulttuurisista ekosysteemipalveluista käytävää keskustelua.

Tutkimukseni on tehty osana Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulun Pispala-projektia. Projektin luonteesta johtuen tutkimuksessani on etnografisen tutkimusotteen piirteitä: sekä useat haastateltavat että keskustelujen teemat olivat minulle jo entuudestaan tuttuja. Haastatteluaineiston lisäksi tutkimuksessa on hyödynnetty Pispalan pihoista kerättyä havainnointiaineistoa.

Tutkimuksessani teoreettinen kehikko muodostuu kulttuuristen ekosysteemipalvelujen käsitteestä. Tarkastelen urbaaneja pihoja virkistyneen ja palautumisen, esteettisten kokemusten, paikkatunteen ja sosiaalisten ulottuvuuksien kautta. Lisäksi empirian kautta tärkeiksi pihan aineettomiksi hyödyiksi osoittautuivat pihojen tuoksut ja äänet sekä luontosuhteen muodostuminen. Kulttuurihistoriallisesti arvokas ja maisemaltaan persoonallinen Pispala on kokenut merkittävän sosioekonomisen muutoksen, ja muutoksen aiheuttamat ristiriidat tarjosivat mielenkiintoisen lisänäkökulman pihojen tarkasteluun.

Empiriani täydensi kulttuuristen ekosysteemipalvelujen käsitettä tuomalla estetiikan lisäksi näkyviin myös muut luonnosta saatavat aistimelliset kokemukset. Lisäksi päivittäiset luontokohtaamiset omassa pihassa näyttivät vahvistavan haastateltavien luontosuhdetta. Urbanien pihojen tarkastelu toi kulttuuristen ekosysteemipalveluiden käsitteeseen mielenkiintoisen uuden ulottuvuuden. Koska kulttuuriset ekosysteemipalvelut koostuvat pääasiassa subjektiivisista kokemuksista ja tunteista, tuo jokaisen uudenlaisen ekosysteemin tarkastelu käsitteeseen uuden kerroksen, eikä käsite siten tule koskaan valmiiksi.

Ekosysteemipalveluiden käsitettä on kritisoitu liiasta ihmis- ja talouskeskeisyydestä eikä käsitteen nähdä täysin onnistuvan luonnon monimuotoisuuden kuvaamisessa. Tämä tutkimus osoittaa, että ekosysteemipalveluiden käsite on hyvä työkalu erityisesti luonnon aineettomien hyötyjen kartoittamisessa, kunhan käsitteen asettamat rajat tunnistetaan ja käsitettä käytetään harkiten ja tarkoituksenmukaisesti.

Asiasanat: kulttuuriset ekosysteemipalvelut, urbanit pihat, luontosuhde, Pispala

Sisältö

1 Johdanto	1
2 Aineisto ja menetelmät	5
2.1 Pispalan pihat numeroina.....	5
2.2 Haastatteluun valitut pihat.....	7
2.3 Laadullinen aineistolähtöinen tutkimus	8
2.4 Teemahaastatteluja etnografisella vivahteella	9
3 Palvelut, paikat ja pihat	12
3.1 Urbanin ihmisen luontosuhde.....	12
3.2 Ekosysteemi palveluntarjoajana	13
3.3 Mielenkiinnon kohteena kulttuuriset ekosysteemipalvelut	16
3.4 Tutkimusyksikkönä urbaani piha	19
3.5 Piha paikkana	22
4 Uusi ja vanha Pispala	26
5 Urbaani piha palveluntarjoajana	31
5.1 Urbanit keitaat ja erilaiset puuhat	31
5.2 Pihojen kulttuuriset ekosysteemipalvelut	34
5.2.1 Virkistys ja palautuminen	34
5.2.2 Esteettiset kokemukset	38
5.2.3 Paikkatunne	41
5.2.4 Piha sosiaalisten tapahtumien näyttämönä	45
5.2.5 Piha luontosuhteen vahvistajana	49
5.2.6 Pihojen muut kulttuuriset ekosysteemipalvelut	54
6 Mitä pihat opettivat?	57
6.1 Pihat uudelleenmäärittämässä kulttuurisia ekosysteemipalveluita.....	57
6.2 Keitä ekosysteemipalvelujen käsite palvelee?	61
7 Lopuksi	64
Lähteet.....	65
Liitteet	70

1 Johdanto

Kesällä 2014 julkaistiin Metsähallituksen teettämä tutkimus *Terveyttä ja hyvinvointia kansallispuistoista – tutkimus kävijöiden kokemista vaikutuksista*. Tutkimuksessa kansallispuistokävijöiltä tiedusteltiin lomakekyselyllä heidän kokemuksiaan puistokäynnin vaikutuksista. Tulokset olivat kiistattomia. Kyselytutkimuksen perusteella todettiin, että kävijät kokivat puistokäynnin vaikuttaneen positiivisesti sekä mielialaan että psyykkiseen hyvinvointiin, ja puistossa vietetty aika koettiin elvyttävänä. (Aarnio et al. 2014, 40–41.) Helsingin Sanomat uutisoi tutkimuksen tuloksista 28.8.2014 otsikolla *Luonto tekee hyvää* (Saavalainen 2014).

Syksyllä 2015 Helsingin Sanomat uutisoi lääkkeestä nimeltä metsä. Sipoon kaupunki on lähtenyt mukaan maa- ja metsätalousministeriön rahoittamaan kokeiluun, jossa kunnallinen terveydenhuolto tarjoaa tiettyihin sairauksiin hoidoksi luontoa. Kokemukset ovat artikkelin mukaan olleet kohottavia ja voimaannuttavia. Yksi haastatelluista kertoo, miten hän kokee jo pelkän metsän tuoksun rahoittavana. (Kivipelto 2015.)

Luonto tarjoaa jotain, joka saa ihmiset voimaan hyvin. Jotain, joka vaikuttaa psyykkiseen hyvinvointiin, auttaa toipumaan ja elpymään ja kohottaa mielialaa. Se jokin on jotakin aineetonta, sitä ei voi osoittaa sormella, se ei ole oikein missään ja kuitenkin kaikkialla. Luonnon hyvää tekevät vaikutukset on tunnistettu useissakin tutkimuksissa, ja luonnon läsnäolon vaikutuksesta ihmisen psyykkiseen tasapainoon ollaan tiedeyhteisössä yksimielisiä (Maller et al. 2008, 38–40).

Aina ei kuitenkaan tarvitse mennä metsään, saati kansallispuistoon tullakseen osalliseksi luonnon ihmeitätekevästä vaikutuksista. Ollakseen *luonnossa* ei urbaaninkaan ihmisen tarvitse välttämättä matkustaa kansallispuistoon. Luonto voi olla myös lähellä. Heti oman kotioven ulkopuolella.

Pihoilla¹ on ihmiselle erityinen merkitys. Pihat ovat kotien jatkeena – tai paremminkin osana niitä – tärkeitä arkielämän näyttämyksiä, jotka ylittävät ajan, paikan ja kulttuurin rajat. Pihat ovat omistajiensa kuvia heijastaessaan heidän näkemyksiään, arvojaan ja kokemuksiaan. Pihat yhdistävät meidät luontoon ja tekemällä, käyttämällä, katsomalla ja haaveilemalla puutarhoja me luomme omaa näkemystämme luonnosta ja kulttuurista. (Francis & Hester 1990, 2.)

Pihat luontona poikkeavat koskemattomista luonnonympäristöistä monella tapaa. Samalla kun aktiivisesti osallistumme pihaluonnon muokkaamiseen ja elämme pihassa, liitämme pihaan muistoja ja tunteita, jotka luovat meidän ja pihojemme välille aivan erityisen merkityksellisen suhteen. Vaikka pihat paikkoina eroavat esimerkiksi kaupunkipuistoista, metsistä ja järvenrannoista, on näyttö myös ihmisen muokkaaman luonnon psyykkisistä vaikutuksista selkeää: puutarhan hoito harrastuksena ja puutarha paikkana tarjoavat hyötyjä, jotka ylittävät puutarhanhoidon fyysiset hedelmät (Kaplan & Kaplan 1990, 238).

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella urbaaneja pihvoja kulttuuristen ekosysteemipalveluiden näkökulmasta. Olen kiinnostunut pihoissa tapahtuvasta toiminnasta sekä pihojen ja asukkaiden vastavuoroisesta suhteesta, jonka seurauksena asukkaat saavat pihoistaan aineettomia hyötyjä. Juuri nämä aineettomat hyödyt ovat pihojen tarjoamia kulttuurisia ekosysteemipalveluita: näkymättömiä, pihan ja asukkaan vuorovaikutuksessa syntyviä ja ihmiselle tavalla tai toisella hyödyllisiä.

YK:n vuosituhannen ekosysteemi-arvion mukaan kulttuuriset ekosysteemipalvelut koostuvat ekosysteemien tarjoamista henkisistä, esteettisistä ja oppimisen kokemuksista, sosiaalisista ulottuvuuksista, inspiraatiosta, paikkatunteesta, kulttuuriperinnöstä, virkistyskäytöstä ja ekoturismista (UNEP 2010, 57). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia aineettomia hyötyjä urbaanit pihat tuottavat asukkailleen aktiivisen osallistumisen ja toiminnan seurauksena, sekä pohtia, miten nämä pihojen aineettomat hyödyt asettuvat osaksi vallitsevaa kulttuurisista ekosysteemipalveluista käytävää

¹ Englanninkielisessä kirjallisuudessa käytetään sanaa *garden*, jonka suomenkielisenä vastineena käytän tässä tutkimuksessa sanaa *piha*.

keskustelua ja käsitteen määrittelyä. Tutkimuskysymykseni asettuivat seuraavaan muotoon:

Millaisia aineettomia hyötyjä urbaanit pihat tarjoavat asukkailleen?

Miten nämä hyödyt voidaan luokitella osaksi kulttuurisia ekosysteemipalveluita?

Tämä tutkielma on syntynyt osana Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulun Pispala-projektia, jonka tarkoituksena oli kartoittaa Pispalan asuinalueen erityisyyttä ja sosioekologista muutosta. Projektin vetäjänä toimi dosentti Ari Jokinen Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulusta.

Tutkielmani idea kehittyi kesällä 2014 toimiessani kenttätöyssä Pispalassa yhdessä kaupunkiekologi Pertti Rannan kanssa. Kenttätöön tarkoituksena oli uusintaa 1960- ja 1990-luvuilla tehty tiettyjen Pispalan pihojen kasvillisuuskartoitus ja samalla kerätä uutta, pihojen rakennetta kartoittavaa aineistoa. Tutkielmani täydentää osaltaan Pispala-projektin tuloksia keskittyen syvemmin pihojen ja asukkaan vuorovaikutukseen, asukkaan pihalleen antamiin merkityksiin ja pihan aineettomiin hyötyihin.

Pispalan historia ja sen vaikutukset Pispalan nykyilmeeseen tekevät alueesta erityisen ja mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Pispalan nykyilmeen kannalta merkittävää oli 1800-luvun lopulla alueella kasvanut teollisuus, joka toi työläisasukkaita Pispalaan (Eerikäinen 2002, 12). Pispala on vuosien saatossa muokkautunut työläisten kaupunginosasta keskiluokkaiseksi urbaaniksi lähiöksi, jossa historian muokkaama kaupunkirakenne ja vanhat rakennukset pihoineen kohtaavat uudenaikaiset ja modernit rakentamisen ja elämisen tavat. Pispala on museoviraston ja ympäristöministeriön selvityksessä vuonna 1993 määritelty valtakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi, ja sen säilyttämiseksi Pispalan alueen asemakaavaa ollaan uudistamassa (Pispala 2009, 4–5).

Kesän aikana vierailin yhteensä 79 pispalalaisessa pihassa, opin tuntemaan satoja kasveja ja kymmeniä pispalalaisia. Opin suunnistamaan Pispalan pikkukujilla ja tunnistamaan ryytimaan laidalla kasvavan goji-marjapensaan. Minusta tuli tuttu näky bussissa numero 25 ja Café Pispalan kanta-asiakas. Tärkeimpänä kaikista opin ymmärtämään puutarhojen

merkityksiä asukkailleen. Opin ymmärtämään, että urbaaninkin puutarhan aineettomat vaikutukset ylittävät merkittävydessään kaikki marjapensaiden, omenapuiden ja vihannespenkkien tarjoamat aineelliset hyödyt.

2 Aineisto ja menetelmät

Seuraavassa esittelen tarkemmin keräämääni aineistoa, tutkimusprosessin varrella tekemiäni valintoja sekä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiä. Ensin esittelen lyhyesti pihojen rakennetta kuvaavaa aineistoa. Siinä missä pihojen kasvillisuuskartoitus oli pääasiassa ekologin vastuulla, oli minun tehtävänäni keskittyä pihojen rakenteen havainnointiin ja kartoitukseen. Jokaisesta vierailusta pihasta täytin pihalomakkeen (Liite 1), jossa kartoitin pihojen fyysistä rakennetta, ominaisuuksia ja maankäytön muotoja. Samalla sain kattavan käsityksen pispalalaisista pihoista ja pystyin sen perusteella kehittämään ajatusta tutkielmastani ja tekemään alustavaa kartoitusta mahdollisista haastatteluista.

2.1 Pispalan pihat numeroina

Pispalan asuinaluetta leimaa sen historiallisten vaiheiden muokkaama rakenne ja sen seurauksena syntynyt omaleimainen maisema sekä persoonallinen pispalalainen tunnelma. Historiansa ja osittain säilyneen maisemansa vuoksi Pispala on kulttuurihistoriallisesti arvokas alue, jota pyritään asemakaavan uudistamisella ja rakennustapaohjeella suojelemaan ja säilyttämään.



Kuva 1. Pispalanharjun etelärinne tammikuussa 2016 Kuva: Laura Ojanen

Erityistä Pispalan maisemassa on tiheään jyrkälle harjunrinteelle rakennetut vanhat ja värikkäät puutalot. Pispalassa tontit ovat verrattain pieniä, ja vieretysten rakennettujen talojen välissä risteilee kapeita pikkukujia. Alkujaan työväen asuinalueeksi rakentunut Pispala on vuosien saatossa muuttunut sosioekonomisesti monimuotoisemmaksi. Nykyisellään Pispala on tilanteessa, jossa alueen suosio ja nousevat hinnat ovat herättäneet huolta vanhan perinteisen puutalo-Pispalan rappeutumisesta ja pispalalaisen maiseman katoamisesta. (Eerikäinen 2002, 1.)

Kesän 2014 aikana vierailin 79 pispalalaisessa pihassa. Vierailemieni pihojen rakennuksista 58 oli omakotitaloja, joita saattoi samalla tontilla olla useampi. Paritaloja oli 12, ja loput taloista olivat rivitaloja tai pienkerrostaloja. Tutkituissa pihoissa 62 oli kukkapenkeiksi luokiteltavia istutuksia, joiden yhteenlaskettu koko saattoi vaihdella yhden ja sadan neliömetrin välillä. Vain 20 pihassa oli vihannespenkki tai muu hyötykasvi-istutus, ja vain neljässä vierailluista pihoista oli kasvihuone tai pienempi kasvikaappi.

Jokaisesta vieraillusta pihasta tein myös silmämääräisen yleisarvion ja tämän arvion perusteella luokittelin pihan joko moderniksi, tavanomaiseksi tai perinteiseksi. Moderneiksi vierailluista pihoista luokittelin yhteensä 17 (noin 22%). Moderneissa pihoissa rakennukset olivat uusia tai uudehkoja ja melko suuria verrattuna tontin kokoon tai ympäröivään rakennuskantaan. Modernit pihat olivat usein kokonaan tai osittain kivettyjä, tai niissä oli suuria aloja muuta läpäisemätöntä pintaa, kuten terasseja ja patioita. Vapaan maan vähäinen määrä yhdistettynä rakennusten suureen kokoon teki moderneista pihoista usein kasvistollisesti köyhiä. Modernien pihojen kasvillisuus koostui paljolti ostokasveista, eikä pihoilta juuri tavattu Pispalalle ominaisia tai perinteisiä lajeja.

Yleisilmeeltään tavanomaisilla ja perinteisillä pihoilla rakennus tai rakennukset olivat vanhoja puutaloja tai muita vanhempia rakennuksia. Tavanomaisilla ja perinteisillä pihoilla oli myös melko paljon kasvillisuutta: puita, pensaita ja istutuksia sekä villejä tai luonnonmukaisia alueita. Tavanomaiseksi luokiteltiin sellaiset pihat, jotka eivät mitenkään erityisesti eronneet muista ympäröivistä pihoista ja jotka eivät kasvillisuutensa

tai yleisilmeensä puolesta olleet varsinaisesti perinteisiä. Tavanomaiseksi luokittelin 45 (57%) pihaa.

Jokaiselta perinteiseksi luokitellulta pihalta löytyi vanha tai alkuperäinen puinen päärakennus. Perinteiset pihat erosivat tavanomaisista pihoista rakennuksen lisäksi perinteisen tai Pispalalle tyypillisen kasvillisuutensa ansiosta. Juuri perinteisillä pihoilla havaittiin usein niitä kasveja, joita samalta paikalta oli tavattu jo 50 vuotta sitten, ennen ostokasvien ja puutarhamarkettien aikakautta. Pihoista perinteisiksi luokittelin yhteensä 17 (noin 22%).

2.2 Haastatteluun valitut pihat

Haastateltavat olivat tutkimukseni aiheesta kiinnostuneita pihojen asukkaita, joista osa oli tullut minulle tutuksi jo kesän kasvikartoituksesta. Haastateltavat valikoituivat haastateltavien oman mielenkiinnon ja vapaaehtoisuuden, ei niinkään pihan luonteen tai ulkoasun perusteella. Haastatteluista sovin joko pihassa kasvikartoituksen yhteydessä tai jälkikäteen sähköpostilla. Kaikki haastattelut toteutettiin elo-lokakuussa 2014.

Haastatteluun valikoituneiden pihojen asuinrakennuksista yksi oli paritalo ja muut neljä omakotitaloja. Kukkapenkki-istutuksia oli jokaisessa pihassa, samoin kuin hedelmäpuita ja marjapensaita. Kasvihuone tai vihannespenkki löytyi kahdesta pihasta. Kaikki haastatteluun valikoituneet pihat olivat yleisilmeeltään joko perinteisiä tai tavanomaisia. Tutkimusasetelman ja tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta en koe modernien pihojen puuttumista ongelmaksi: tarkoitukseni ei ole vertailla erilaisia pihatyyppejä vaan syventyä pihoihin asukaan näkökulmasta.

Eskola ja Suoranta (1998) toteavat laadullista tutkimusta käsittelevässä oppaassaan, että laadullista aineistoa kerätessä on aina kyse tutkijan käsissä olevasta harkinnanvaraisesta otoksesta tai näytteestä. Ajatuksena on, että tutkija on rakentanut tutkimukselleen vahvan teoreettisen perustan, joka ohjaa aineiston hankintaa. Eskola ja Suoranta käyttävät esimerkkinä tutkimusta elinikäisistä oppijoista. Jos halutaan tutkia elinikäistä oppimista, ei ole tarkoituksenmukaista valita tutkittavaa joukkoa sattumanvaraisesti, vaan valikoida tutkittavaan joukkoon opiskelijoita, jotka täyttävät elinikäisen oppimisen tunnusmerkit.

Tämä edellyttää, että tutkija on ennalta määritellyt mitä nämä tunnusmerkit ovat. (Eskola & Suoranta 1998, 18.)

Tässä tutkimuksessa on tarkoitus kartoittaa urbaaneista pihoista saatavia kulttuurisia ekosysteemipalveluita eli pihojen aineettomia hyötyjä. Koska tutkimusongelmani on pihoista saatavien aineettomien hyötyjen selvittäminen, on mielekästä valikoida haastatteluun pihoja, joissa eletään ja tehdään, joissa tapahtuu ja joissa selkeästi ollaan vuorovaikutuksessa pihaluonnon kanssa. Nämä viisi pihaa, joihin olen katseeni aineiston keruussa kohdistanut, ovat kiinnostavia juuri tutkimusongelmani ratkaisun kannalta.

2.3 Laadullinen aineistolähtöinen tutkimus

Tämä tutkimus on perusluonteeltaan laadullinen, aineistolähtöinen tutkimus. Ennen aineiston keräämistä minulla oli ajatus siitä mitä haluan tutkia, ja mikä käsite voisi auttaa tutkimuksen kohteeseen tarttumisessa, mutta tutkimusasetelma ja teorian painotukset ovat eläneet koko tutkimusprosessin ajan ja muotoutuneet lopullisiksi vasta vuorovaikutuksessa aineiston kanssa.

Yksinkertaistetusti laadullisella aineistolla tarkoitetaan tekstimuotoista aineistoa, joka voi olla syntynyt tutkijasta riippumatta tai vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa. Kuten usein laadullisessa tutkimuksessa, tässäkin tutkimuksessa tutkimussuunnitelma on elänyt tutkimushankkeen mukana. Tutkimussuunnitelman muotoutuminen tutkimusprosessin edetessä korostaa prosessin eri vaiheiden yhteenkietoutumista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulkinta ja analyysi ovat läsnä koko tutkimusprosessin ajan, aina aineistonkeruusta raportin kirjoittamiseen. (Eskola & Suoranta 1998, 15-16.) Tässäkin tutkimuksessa on kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisesti palattu kesken haastatteluprosessin tai vielä analyysivaiheessa takaisin tutkimussuunnitelmaan ja tutkimusongelman hiomiseen.

Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, jossa usein pyritään keräämään mahdollisimman laaja otos, laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien kohteiden määrä voi olla varsin pieni, mutta niitä pyritään analysoimaan perin juurin. Nimensä mukaisesti kvalitatiivisessa

tutkimuksessa tärkeää aineiston tieteellisyyden kannalta ei olekaan aineiston määrä, vaan laatu. (Eskola & Suoranta 1998, 18.)

2.4 Teemahaastatteluja etnografisella vivahteella

Yleisimmin laadullisen tutkimuksen aineisto kerätään joko haastattelemalla, havainnoimalla, kyselytutkimuksella tai tutustumalla erilaisiin dokumentteihin, joiden luonne voi vaihdella yleisönosastokirjoituksista erilaisiin raportteihin tai kokouspöytäkirjoihin. Näitä erilaisia aineistonkeruumenetelmiä voidaan käyttää vaihtoehtoisesti tai niitä voi luovasti yhdistellä tutkittavan ilmiön ja resurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.)

Joustavana menetelmänä haastattelu sopii laajaan kirjoon erilaisia tutkimustarkoituksia. Ehkä juuri joustavuutensa ansiosta haastattelu on käytetyimpiä tiedonkeruumuotoja. Aineistokeruumuotona haastattelu antaa mahdollisuuden ohjata tiedonhankintaa reaaliaikaisesti, koska tutkija ja haastateltava ovat suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa keskenään. Lisäksi on mahdollista tarttua haastateltavan vastauksiin, esittää lisäkysymyksiä ja päästä käsiksi vastausten takana oleviin motiiveihin. Haastattelua tiedonkeruumenetelmänä arvioitaessa ei myöskään kannata jättää huomiotta ei-kielellisiä vihjeitä ja kehon kieltä, joihin muilla tiedonkeruumenetelmillä saattaa olla hankalaa päästä käsiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 34.)

Tässä tutkimuksessa keräsin aineiston teemahaastatteluiden avulla. Haastattelun toteuttamisen tapoja on erilaisia, ja ne eroavat toisistaan lähinnä siinä, miten tarkkaan haastattelukysymykset on muotoiltu, ja missä määrin haastattelija on vastuussa haastattelun rakenteesta ja kysymysten jäsentelystä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelurungon tietyt elementit säilyvät samana haastattelusta toiseen, mutta haastattelun lopullinen muoto elää aina haastateltavan mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47.)

Yksinkertaistetusti teemahaastattelussa valmiina ovat tutkijan määrittelemät teemat, joista tutkija yhdessä haastateltavan kanssa keskustelee. Teemahaastattelu menetelmänä lähtee

oletuksesta, että sitä voidaan käyttää kaikkien yksilön kokemusten, ajatuksien, uskomusten ja tunteiden tutkimiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48.) Tämä on yksi syy sille miksi teemahaastattelu tuntui minulle ainoalta mahdolliselta tavalta kerätä aineisto tätä tutkimusta varten. Tutkimuskysymyksessäni kun on nimenomaan kyse juuri kokemuksista, ajatuksista, uskomuksista ja tunteista.

Terminä teemahaastattelu kertoo tästä menetelmästä kaiken olennaisen: tarkoitus on käydä keskustelua vapaasti tiettyjen ennalta määritettyjen teemojen ympärillä. Haastattelutilanteessa tutkijan rooli jää taka-alalle ja tutkittavan ääni pääsee paremmin esille. Teemahaastattelua tehtäessä on hyvä huomioida myös se, että koska kyse on melko vapaasta keskustelusta, myös merkitykset syntyvät tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48.)

Tätä tutkimusta varten toteutin viisi teemahaastattelua, joissa haastattelin yhteensä seitsemää henkilöä. Viisi haastateltavistani oli naisia ja kaksi miestä. Kaikki haastateltavani omistivat talon, jossa asuivat ja olivat asuneet samalla paikalla muutamasta vuodesta useampaan kymmeneen vuoteen. Haastattelut toteutettiin joko pelkästään puheen kohteena olevassa pihassa istuskellen tai osittain sekä pihassa että sisätiloissa. Kolmessa haastattelussa haastateltavia oli yksi, ja kahdessa haastattelutilanteessa oli läsnä kaksi haastateltavaa. Haastattelut kestivät tunnista kahteen tuntiin. Lisäksi yksi haastateltava vielä oma-aloitteisesti täydensi haastattelua jälkikäteen sähköpostilla. Olen numeroinut pihat haastattelujärjestyksessä (P1, P2, P3, P4 ja P5) ja luvuissa neljä ja viisi käytän haastattelusitaattien viitteenä näitä pihojen numeroita. Lisäksi viittaan jälkikäteen sähköpostilla tehtyihin lisäyksiin viitteellä P5e.

Teemahaastattelun periaatteen mukaisesti olin ennalta kirjannut ylös ainoastaan väljiä teemakokonaisuuksia, joista halusin haastateltavien kanssa jutella. Haastateltavien persoonat ja omat mielenkiinnon kohteet sanelivat haastattelun lopullisen sisällön.

Aineistonkeruumenetelmässäni on myös etnografisia vivahteita, koska olin läsnä kentällä tutkimusympäristössäni koko kesän 2014. Etnografinen tutkimus perustuukin usein tutkijan pitkäkestoiseen läsnäoloon kentällä. Etnografinen haastattelu on pähkinänkuoressa kenttätöön ohessa tehty haastattelu, jonka lähtöoletus on, että

haastattelija ja haastateltava tietävät toisistaan jo entuudestaan jotakin. Etnografisessa haastattelussa merkityksellisiä ovat haastattelijan ja haastateltavan välinen suhde sekä haastattelupaikka ja -aika. (Tolonen & Palmu 2007, 89-91.)

Kenttätöön kuluessa ennen haastattelujen aloittamista palasin myös usein muokkaamaan haastattelurunkoa kentällä näkemääni ja kuulemani perustuen. Haastattelukysymysten muotoutuminen kenttätöön ohessa onkin etnografiselle haastattelulle ominainen piirre (Tolonen & Palmu 2007, 92).

Haastateltavistani viisi seitsemästä oli minulle jo entuudestaan kenttätöjaksolta tuttuja. Tämä näkyi haastatteluissa esimerkiksi siten, että haastateltavat saattoivat viitata kenttätöjaksosta käytyihin keskusteluihin toteamalla, että *“tästähän meillä oli jo silloin kesällä puhetta”*. Myös tutkimusprojekti ja minun tutkimukseni rooli osana tätä projektia oli näille haastateltaville kesän keskusteluiden kautta tuttu. Lisäksi koin, että entuudestaan tuttujen haastateltavien kanssa pääsin haastattelussa nopeammin käsiksi syvempiin ja henkilökohtaisempiin teemoihin.

Aineistoa olen analysoinut sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysin tavoitteena on saada tiivis ja yleinen kuvaus tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103). Analyysivaiheen aloitin käymällä litteroitua haastatteluaineistoa läpi ja pohtimalla, mikä aineistossa on tutkimuskysymykseni kannalta olennaista. Kuten laadullisessa tutkimusaineistossa usein, myös minun aineistossani karsintaa oli tehtävä paljon ja monet mielenkiintoiset sivupolut piti jättää kulkematta (Tuomi & Sarajärvi 2013, 92).

Karsinnan jälkeen teemoittelin aineistoa pitäen edelleen mielessä tutkimuskysymyksen ja laajemmin koko kiinnostuksen kohteena olevan ilmiön. Teemoittelussa on kyse aineiston pilkkomisesta ja uudelleenrakentamisesta erilaisten teemojen ja aihekokonaisuuksien mukaan. Näin saadaan helposti esiin eri haastatteluiden yhtäläisyydet ja nähdään selkeästi, miten tietyt teemat aineistossa esiintyvät. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 92.)

3 Palvelut, paikat ja pihat

Tässä luvussa avaan sitä teoreettista viitekehystä, jonka kautta olen urbaaneja pihvoja tarkastellut. Ensin luon lyhyen katsauksen urbaanin ihmisen luontosuhteeseen, jonka jälkeen käsittelen pintapuolisesti kaikkia ekosysteemipalveluita keskittyen lopulta kulttuurisiin ekosysteemipalveluihin. Lopuksi avaan vielä tarkemmin paikkatunnetta yhtenä kulttuurisena ekosysteemipalveluna sekä pohdin syvemmin pihaa paikkana.

3.1 Urbaanin ihmisen luontosuhde

Vaikka ehkä usein ajattelemme luonnon sijaitsevan jossakin kaupunkien ulkopuolella, on urbaanikin ihminen jatkuvasti arjessaan tekemisissä luonnon kanssa. Luonto on läsnä kaikkialla. Samalla kun ihminen on itse yhtenä lajina osa luontoa, on ihminen tavallisissa arjen toiminnoissaan jatkuvasti vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Merkityksensä luonto saa juuri yksittäisen ihmisen arkielämässä, paikkaan sidottujen kokemusten perusteella. (Haila & Lähde 2003, 14.)

Kun pohdimme sitä, miten ihminen on suhteessa luontoon ja miten ihminen näkee luonnon, on kyse luontosuhteesta. Etiikassa ei ole kyse vain siitä, miten ihmiset kohtelevat toisiaan, vaan myös siitä millainen on ihmisen luontosuhde, eli ihmisen suhteet erilaisiin luonnonolioihin ja laajemmin koko elinympäristöön. Ihminen voi nähdä luonnon välineellisesti, pitää luontoa arvokkaana sellaisenaan tai pitää luonnonsuojelua tärkeänä ihmisen itsensä – tulevien sukupolvien – vuoksi. (Littunen & Lähde 2001, 227.)

Suopajarvi ja Valkonen (2003) toteavat, että luontosuhdetta käsitteenä ei ole tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista tyhjentävästi määritellä. Ihminen on toisaalta luonnosta täysin riippuvainen, toisaalta suhde luontoon määrittyy arkisissa toimissa paikka- ja tilannesidonnaisesti sekä kulttuurisesti. Näistä kaikista aineksista yhdessä koostuu ihmisen subjektiivinen näkemys siitä, miten luonnossa ollaan ja miten luonnon kanssa on toimittava. (Suopajarvi & Valkonen 2003, 7.)

Tässä tutkimuksessa luontosuhde käsitetään Suopajarveä ja Valkosta (2003, 7) mukaillen ihmisen henkilökohtaiseksi näkemykseksi siitä, miten luontoon tulisi suhtautua. Luonto

taas käsitetään termin laajassa merkityksessä: luontoa ei ole vain villi tai koskematon tai rakentamaton luonnontilainen ympäristö, vaan luonto on läsnä kaikkialla. Yksi tämän tutkimuksen lähtökohdista onkin, että ollakseen luonnossa ei urbaaninkaan ihmisen tarvitse poistua kauas omasta elinpiiristään, ja omassa pihassa oleskelulla voi olla positiivisia vaikutuksia siinä missä vaelluksella kansallispuiston koskemattomassa erämaassa.

Tämän tutkimuksen kohteena ovat urbaanit pihat, ja siksi luontosuhteen käsitteen määrittelyssä korostuu vastavuoroisuus ja ihmisen ja luonnon vuorovaikutus. Aiemmassa ihmisen ja erilaisten luontokohteiden suhdetta käsittelevässä tutkimuksessa esiin ovat nousseet esimerkiksi päivittäiset rutiinit ihmisen ja luonnon suhteen muodostumisessa (Bhatti & Church 2001, 366), osallistuminen ympäristön muokkaamiseen (Lewis 1990, 247), luonnosta viehättäminen ja lumoutuminen (Kaplan & Kaplan 1990, 240), sekä luonnon tarkkailun seurauksena tapahtuva tiedon lisääntyminen ja luonnon suuruuden ja perustavanlaatuisen olemuksen ymmärtäminen (Vilkuna 1997, 174). Näen nämä kaikki osana ihmisen ja luonnon välisen suhteen muotoutumista ja vahvistumista. Päivittäisissä rutiineissa, tekemällä, kokemalla ja seuraamalla ihmisen käsitys ja ymmärrys luonnosta lisääntyy, mikä edeltää luontosuhteen syntyä ja vahvistumista.

3.2 Ekosysteemi palveluntarjoajana

Karkeasti yksinkertaistaen ekosysteemillä tarkoitetaan kasvien, eläinten ja mikro-organismien sekä elottoman ympäristön muodostamaa toiminnallista kokonaisuutta, jossa kaikki osat ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Ekosysteemien osien vuorovaikutussuhteet ovat erilaisia, vaihdellen kilpailusta saalistukseen tai loisinnasta siementen levitykseen tai pölytykseen. (UNEP 2005, 50.)

Ihmiset ovat muiden eläinten tavoin yksi osa ekosysteemiä ja niiden toimintaa. Monilla alueilla ihminen on ekosysteemin dominoiva organismi. Riippumatta ihmisen roolista kulloisenkin ekosysteemin toiminnassa, ihminen on riippuvainen ekosysteemin ominaisuuksista, toiminnasta ja vuorovaikutussuhteista systeemin eri osasten välillä. (UNEP 2005, 50.)

Kun ekosysteemin organismit ovat vuorovaikutuksessa toistensa ja ympäristönsä kanssa, ne samalla tuottavat, hankkivat tai hajottavat biomassaa, kierrättävät ravinteita ja kuljettavat vettä maaperästä ilmakehään (UNEP 2005, 50). Ihmiselle ekosysteemistä koituvat hyödyt kuten ravinto, kuidut, rakennusmateriaalit ja veden, ilman ja maaperän laadun säätely ovat seurausta tästä ekosysteemin normaalista toiminnasta (Primmer et al. 2012). Näitä ihmisen ekosysteemistä saamia hyötyjä kutsutaan ekosysteemipalveluiksi.

Ekosysteemipalveluita tutkineet de Groot ja kumppanit (2002) ovat laittaneet merkille, että ensimmäisiä kertoja ekosysteemien toiminnoista, palveluista ja niiden taloudellisesta arvottamisesta on puhuttu 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa (de Groot et al. 2002, 393). Sitten ekosysteemien toimintoja ja niistä ihmisille johtuvia hyötyjä käsittelevien julkaisujen määrä on kasvanut huimasti (Milcu et al. 2013; Ernstson & Sörlin 2013). Aiemmin ihmisen ekosysteemistä saamat hyödyt saatettiin jaotella ekosysteemin tarjoamiin konkreettisiin tuotteisiin, kuten esimerkiksi ruoka tai raaka-aineet, ja palveluihin, kuten aineiden kierto, mutta myöhemmin ekosysteemipalveluita on alettu käyttää kattokäsitteenä kaikille ekosysteemeistä saataville hyödyille (Costanza et al. 1997, 253).

Ihminen on aina ollut riippuvainen luonnon tarjoamista palveluista, mutta varsinaisesti ekosysteemipalveluista on alettu puhua vasta kun osasta ekosysteemipalveluja – kuten puhtaasta vedestä ja riittävästä ravinnon saannista – on tullut globaaleja ongelmia (Kolström 2010, 19-21). Kansainvälisen keskustelun keskiöön ekosysteemipalvelut nousivat viimeistään YK:n vuonna 2005 julkaistun vuosituhanen ekosysteemi-arvion (Millennium Ecosystem Assessment) myötä (Hiedanpää et al. 2010, 10).

Ekosysteemipalveluihin liittyy kiinteästi myös keskustelu ekosysteemin toiminnoista (ecosystem functions). Ekosysteemin toiminnoilla viitataan niihin ekosysteemin ominaisuuksiin ja prosesseihin, joista ekosysteemipalvelut ovat joko suoraa tai välillistä seurausta. (Costanza et al. 1997, 253.) Ekosysteemin toiminnot muuttuvat arvotettaviksi ekosysteemipalveluiksi, kun huomioon otetaan ihmisenäkökulma: ihmisen läsnäolo on se tekijä, joka muuttaa luonnon perustavanlaatuiset rakenteet ja prosessit arvolutuneiksi kokonaisuuksiksi (de Groot et al. 2002, 395).

Toisaalta ekosysteemipalveluiden käsite on saanut osakseen kritiikkiä juuri sen ihmiskeskeisyyden vuoksi. Ernstson ja Sörlin (2013) kritisoivat ekosysteemipalveluiden käsitteen ihmiskeskeisyyden ohella myös sitä, miten pyrkimykset arvottaa ekosysteemien tuottamia tuotteita ja palveluita ovat lähtökohtaisesti sosiaalisesti vääristyneitä, ja näin ollen onnistuvat parhaimmillaan vain heijastelemaan luonnon biofyysistä todellisuutta. Ernstson ja Sörlin näkevät ekosysteemipalvelut näin epäonnistuneena yrityksenä käsitteellistää ja universaalisti arvottaa ekosysteemien tuottamia hyötyjä, jolloin huomiotta jää luonnon kompleksisuus ja moninaiset suhteet sekä ekosysteemien tuottamien hyötyjen, arvon ja arvostusten alueellinen vaihtelu. (Ernstson & Sörlin 2013, 274-276.)

YK:n Millennium Ecosystem Assessment –raportissa tehty jaottelu on nykyään yleisin tapa jäsentää ekosysteemipalveluita. YK:n raportissa ekosysteemipalvelut jaetaan neljään kategoriaan sen mukaan, millaisesta palvelusta on kyse. Nämä neljä kategoriaa ovat tuotanto- (provisioning services), säätely- (regulating services) ja kulttuuripalvelut (cultural services) sekä tukipalvelut (supporting services), jotka mahdollistavat muiden ekosysteemipalveluiden tuotannon. (UNEP 2005, 49.) On hyvä huomata, että yksittäisen ekosysteemistä johtuvan hyödyn sijoittaminen yhden palvelukokonaisuuden alle saattaa olla hankalaa, ja monet kategorioista ovat osittain päällekkäisiä (UNEP 2005, 56).

Ekosysteemien tuotantopalvelut ovat kaikista ekosysteemipalveluista tunnetuimpia, sillä ne ovat suoraan sellaisenaan hyödynnettävissä ja niihin liittyy usein myös suoria taloudellisia intressejä (Kolström 2010, 25). Ravinnon ja puhtaan juomaveden lisäksi tuotantopalveluihin YK:n vuosituhannen ekosysteemi-arviossa luetaan polttopuu, lanta ja muut biologiset energialähteet, luonnonkuidut, biokemikaalit, lääkeaineet ja geneettiset resurssit. Näiden lisäksi tuotantopalveluiden listaan voidaan lisätä vielä ornamentaaliset resurssit, kuten eläinten nahat, simpukan kuoret tai kukat joita käytetään koristautumiseen. Näiden koristeiden merkitys määrittyy usein kulttuurillisesti, jolloin ne voidaan yhtä hyvin luokitella osaksi kulttuurisia ekosysteemipalveluita, ja ne ovat siten esimerkki palvelukategorioiden päällekkäisyydestä. (UNEP 2005, 56-57.)

Säätelypalveluilla tarkoitetaan niitä ekosysteemien tuottamia palveluita, joita ilman ekosysteemit eivät voisi toimia tavalla, jolla ne nykyään toimivat (Kolström 2010, 26). Säätelypalvelut ovat seuraus ekosysteemin prosessien säätelystä. Säätelypalveluihin luetaan ilman laadun ylläpito, ilmaston säätely, eroosion kontrolli, veden puhdistus ja jätehuolto, ihmisten sairauksien säätely taudinaiheuttajien säätelyn kautta, biologinen hallinta, myrskysuojaus ja pölytys. (UNEP 2005, 57-58.)

Muita ekosysteemipalveluita ei olisi saatavilla ilman tukipalveluita. Tukipalveluiksi luettavat mekanismit ovat välttämättömiä sekä ekosysteemipalveluiden, mutta myös muiden ekosysteemien toimintojen kannalta. (Kolström 2010, 28.) Tukeviin ekosysteemipalveluihin luetaan ravinteiden ja veden kierto, primäärituotanto sekä uuden pelto- ja metsämaan muodostuminen (UNEP 2005, 57).

3.3 Mielenkiinnon kohteena kulttuuriset ekosysteemipalvelut

Neljäntenä ekosysteemin tuottamana palvelukategoriana ovat kulttuuriset ekosysteemipalvelut. Ekosysteemin tuottamat kulttuuripalvelut ovat aineettomia, ekosysteemien ja inhimillisten järjestelmien yhteistyössä tuottamia palveluita (Kolström 2010, 26-27). YK:n vuosituhannen ekosysteemi-arvio määrittää kulttuurisiksi ekosysteemipalveluiksi ekosysteemien tarjoamat henkiset, esteettiset ja oppimisen kokemukset, ekosysteemin sosiaaliset ulottuvuudet, inspiraation, paikkatunteen, kulttuuriperinnön, virkistyskäytön ja ekoturismin (UNEP 2010, 57).

Kulttuurisia ekosysteemipalveluita voidaan kutsua myös informaatiopalveluiksi, sillä palvelun luonteeseen kuuluu olennaisena osana informaatiovirta, josta kukin palvelun vastaanottoja vaikuttaa omalla tavallaan. Olennaista kulttuurisissa ekosysteemipalveluissa ovat palvelun aineettomuus ja palveluihin liittyvä mahdollisuus palvelun käyttäjän kognitiiviselle kehitykselle. (Kolström 2010, 26-27.) De Groot, Wilson ja Boumans (2002) käyttävät juuri informaatiopalveluiden käsitettä puhuessaan ekosysteemin tarjoamista esteettisistä, inspiroivista, virkistyksellisistä, opetuksellisista tai hengellisesti rikastuttavista kokemuksista. He toteavat, että aivojen kyky kerätä informaatiota ja ihmisen kokemus hyvinvoinnista ovat tiukasti kietoutuneet kokemukseen

luonnon maisemista ja lajien monimuotoisuudesta. Tästä syystä luonto on tärkeä inspiraation lähde tieteelle, kulttuurille ja taiteelle ja tarjoaa lukemattomia mahdollisuuksia opetukseen ja tutkimukseen. (de Groot et al. 2002, 401-402.)

Yllä esitetty ekosysteemipalveluiden luokittelu perustuu YK:n vuosituhannen ekosysteemi-arviointiin ja sitä voidaan pitää vakiintuneena tapana jäsentää ekosysteemipalveluita. On kuitenkin esitetty myös vaihtoehtoisia lähestymistapoja ekosysteemipalveluiden ryhmittelyyn ja nimeämiseen.

Ekosysteemipalveluiden luokitteluun perehtyneen Kolströmin (2010) mukaan ekosysteemipalvelun käsite ollaan voitu tutkimuksessa rajata koskemaan pelkästään tukipalveluita tai palvelut on saatettu jakaa kahteen ryhmään sen mukaan, ovatko kyseessä ihmisen olemassaololle tärkeät perustavanlaatuiset palvelut vai kysyntäperusteiset arvoista lähtevät palvelut, jotka eivät ole elintärkeitä. On myös esitetty näkemyksiä, joiden mukaan kulttuuriset ekosysteemipalvelut eivät olisi ekosysteemipalveluita lainkaan, koska niiden luonne ei muiden ekosysteemipalveluiden tapaan ole puhtaasti ekologinen, vaan ne ovat enemmänkin ihmisen ja ekosysteemin vuorovaikutuksesta johtuvia hyötyjä. (Kolström 2010, 29.)

Tässä tutkimuksessa hyppään ekosysteemipalveluiden luokittelun valtavirtaan ja jaottelun pohjana käytän YK:n vuosituhannen ekosysteemi-arviointia, jossa myös kulttuuriset ekosysteemipalvelut huomioidaan tasa-arvoiseksi palvelukokonaisuudeksi tuotanto-, sääätely- ja tukipalvelujen ohella (UNEP 2010). Kattokäsite *kulttuuriset ekosysteemipalvelut* sitoo tässä tutkimuksessa yhteen ekosysteemin tarjoamat henkiset, esteettiset, inspiroivat, virkistykelliset, opetukselliset ja kulttuuriperintöön liittyvät ulottuvuudet, paikkatunteen sekä ekosysteemin tarjoamat sosiaaliset hyvinvointia tukevat palvelut.

Yhdistävä ja samalla muista ekosysteemipalveluista erottava tekijä näille kaikille palveluille on aineettomuus. Juuri aineettomuus tekee näistä palveluista hankalasti mitattavia ja vielä hankalammin arvotettavia. Ekoturismin jätän tarkoituksellisesti tarkastelun ulkopuolelle, lähinnä siksi että se ei ole tarkasteltavan ekosysteemin – yksittäisen urbaanin pihan – kannalta mielekästä, mutta myös siksi, että ekoturismin arvo

on mahdollista ja jopa helppoa mitata ja laskea rahassa. Usein ekoturismi luokitellaankin kulttuuripalvelujen sijaan osaksi tuotantopalveluja. Toisin kuin urbaanin pihan tarjoamat tuotantopalvelut, jotka ovat helposti mitattavissa ja arvotettavissa, on pihan elementtien sisältämille muistoille, paikkatunteelle tai pihan maisemille mahdotonta laskea määrää tai arvoa.

Vaikka varsinkin kulttuuristen ekosysteemipalvelujen taloudellinen arvottaminen on hankalaa tai jopa mahdotonta, on kaikista ekosysteemipalveluista käyty myös arvottamiseen liittyvää keskustelua. Tämän keskustelun ja tutkimuksen tavoitteena ei niinkään ole hinnoitella palveluita markkinoita varten, vaan yhteismitallistaa palvelut, jolloin ekosysteemipalveluihin liittyvä tieto lisääntyy ja sitä kautta päätöksenteko helpottuu. Ekosysteemipalveluiden taloudelliseen arvottamiseen pyrkivää tutkimusta on kritisoitu sen ihmiskeskeisestä näkökulmasta, mutta silloin jää usein huomaamatta, että ekosysteemipalveluiden käsite on jo itsessään kovin ihmiskeskeinen: koko käsite on syntynyt kuvaamaan ekosysteemin *ihmiselle* tarjoamia hyötyjä. Mikä tahansa ekosysteemien tuottama tuote tai ilmiö ei ole palvelu itsessään. Tullakseen palveluksi tuote tai ilmiö tarvitsee kohteen eli tuotetta tai palvelua arvostavan ihmisen. (Ratamäki 2013, 57–59.)

Tässä tutkimuksessa tunnistan ekosysteemipalveluiden käsitteen ihmiskeskeisyyden, ja näen, että ekosysteemipalvelut ei käsitteenä edes pyri vangitsemaan luonnon monimutkaisuutta tai laskemaan rahallista arvoa luonnon biofyysiselle todellisuudelle. Tutkimuksen lähtökohtana on ekosysteemipalvelut luonnon ihmiselle tarjoamina hyötyinä. Otan huomioon myös ekosysteemipalveluiden universaaliin arvottamiseen liittyvän kritiikin ja ymmärrän, että kuten koko ekosysteemipalveluiden käsite, myös yksittäisten ekosysteemipalveluiden arvo rakentuu sosiaalisesti. Erityisesti kulttuurisia ekosysteemipalveluita tarkasteltaessa on hyvä huomioda, että kokemukset jonkin yksittäisen palvelun arvosta ovat hyvinkin subjektiivisia, ja jollekin arvokas ekosysteemin tuotos voi olla toiselle merkityksetön.

Koska kulttuuriset ekosysteemipalvelut on käsitteenä melko uusi, se on vielä liikkeessä ja hakee muotoaan. Vaikka YK:n vuosituhannen ekosysteemi-arviossa esitetty näkemys

edustaa valtavirran käsitystä kulttuuristen ekosysteemipalveluiden sisällöstä, on se määritelmänä melko lakea ja jättää sijaa tulkinnalle, jota alan tutkimuksessa tehdäänkin jatkuvasti. Koska täysin vakiintunutta kulttuuristen ekosysteemipalveluiden määritelmä ei vielä ole, on yhtenä tämän tutkimuksen tarkoituksena osallistua kulttuuristen ekosysteemipalveluiden käsitteen muovailuun ja määrittelyyn sekä kysyä, voiko pienemmän ekosysteemin – urbaanin pihan – tarkastelu tuoda uutta näkemystä ja tietoa aiheesta käytävään keskusteluun.

3.4 Tutkimusyksikkönä urbaani piha

Vaikka ihminen yhä kasvavissa määrin urbaani laji, olemme edelleen täysin riippuvaisia ympäröivästä luonnosta. Kaupungit ovat riippuvaisia urbaanin alueen ulkopuolisista ekosysteemeistä, mutta hyötyvät myös kaupungin rajojen sisäpuolella olevista urbaaneista ekosysteemeistä. Uraanit ekosysteemit toimivat urbaanien asukkaiden terveyden ja elämänlaadun edistäjinä. (Bolund & Hunhammar 1999, 293-294.)

Kaupunkia on mahdollista tarkastella yhtenä ekosysteeminä tai nähdä sen koostuvan useista yksittäisistä ekosysteemeistä kuten puistoista, kaupunkimetsistä, järvistä ja katujen ympärille istutetuista puista (Bolund & Hunhammar 1999, 294). Tässä tutkimuksessa urbaanit pihat käsitetään yhtenä kaupungin sisäisistä ekosysteemeistä, joista kaupunkilaiset ovat urbaanien alueiden ulkopuolisten ekosysteemien tapaan riippuvaisia.

Francis ja Hester (1990) näkevät puutarhassa kolme eri ulottuvuutta: idean, paikan ja toiminnan. Puutarha ideana voi heijastaa tekijänsä näkemystä luonnon ja kulttuurin suhteesta, arvoista tai hengellisyydestä, toimia turvapaikkana ympäröivältä maailmalta tai ilmaista tekijänsä henkilökohtaista ja poliittista valtaa (esim. Ludvig XIV ja Versailles). Puutarha paikkana tarkoittaa fyysistä paikkaa kasveineen, esineineen ja materiaaleineen, ja puutarha toimintana tarkoittaa sitä suoraa fyysistä toimintaa – kaivamista, istuttamista, kastelua – jota ilman puutarhanhoito olisi mahdotonta. (Francis & Hester 1990, 2–6.) Käsitteenä kulttuuriset ekosysteemipalvelut läpileikkaavat Francisin ja Hesterin

luokittelun. Puutarhojen kulttuuriset ekosysteemipalvelut kumpuavat niin puutarhasta ideana, paikkana kuin toimintanakin.

Tässä tutkimuksessa kulttuurisia ekosysteemipalveluita tarkastellaan hyvin pienen ja rajatun ekosysteemin – urbaanin pihan – näkökulmasta. Pihat ovat monella tapaa merkityksellisiä: ne ovat oleellinen ja merkittävä osa urbaaneja alueita, ne tarjoavat mahdollisuuksia vuorovaikutukseen luonnon kanssa ja edistävät fyysistä ja henkistä terveyttä ja sosiaalisten suhteiden muotoutumista. Pihat ovat paikkoja, joissa luonto tulee osaksi jokapäiväistä elämää. (Freeman et al. 2012, 135.) Pihat ovat asukkailleen myös paikkoja, joihin liittyy muistoja ja tunteita, ja pihan hoitaminen voi olla hyvinkin tunnepitoista toimintaa. Lisäksi aktiivinen toiminta ja osallistuminen paikan muotoutumiseen ovat olennaisia paikkatunteen ja paikkakiintymyksen kannalta. (Brook 2003, 232.)

Nopeasti kaupungistuvassa maailmassa urbaanien alueiden tutkiminen eri näkökulmista on tärkeää. Urbanisaatiota ja kotipuutarhoja tutkineet Davies ja kumppanit (2009) huomioivat, että urbaanit ympäristöt leviävät nopeammin kuin muut maankäytön muodot, ja neljä prosenttia koko maapallon pinta-alasta luokitellaan tällä hetkellä urbaaniksi (Davies et al. 2009, 761).

Urbaaneja ympäristöjä ekosysteemipalveluiden tarjoajina tutkineet James ja Radford (2013) toteavat urbanisaatiolla olevan merkittäviä vaikutusta luonnon omiin prosesseihin ja sitä kautta myös ihmisten ja villieläinten populaatioihin. Urbanisaatiolla on perinteisesti katsottu olevan lähinnä kielteisiä vaikutuksia, mutta urbanisaatiosta voidaan nähdä seuraavan myös monia myönteisiä, mutta kuitenkin lähinnä ihmisiä hyödyttäviä sosioekonomisia ja terveydellisiä ilmiöitä, kuten kehittyneempiä asuinolosuhteita, terveys- ja sosiaalipalvelujen parempaa saatavuutta ja koulutusmahdollisuuksien ja kulttuuriaktiiviteettien laajempaa valikoimaa. (James & Radford 2013, 118.)

Toisaalta kaupungistuminen yhdistetään monesti ekologisten ongelmien lisäksi myös sosiaalisiin ongelmiin, kuten köyhyyteen ja henkiseen ja fyysiseen pahoinvointiin (Radford & James 2013, 118). Kielteisistä seurauksista huolimatta kaupungistumisen odotetaan jatkavan ripeää kasvuaan. Urbaaneissa ympäristöissä elää nyt enemmän

ihmisiä kuin koskaan aikaisemmin historiassamme: yli puolet koko maapallon väestöstä. Noin puolet urbaanien alueiden asukkaista elää pienissä, alle 500 000 asukkaan kaupungeissa, ja joka kahdeksas yli kymmenen miljoonan megapoliksissa. Urbanisaation yhä jatkuessa odotetaan, että vuoteen 2050 mennessä 66 % maapallon väestöstä elää urbaaneilla alueilla. (UN 2014, 2.)

Urbaanien alueiden sisällä kodit ja kotien ympäristöt valtaavat arviolta 41 prosenttia pinta-alasta (Cook et al. 2012, 20). Asuinympäristöt ovat tärkeä tutkimuksen kohde ja ideaaleja paikkoja ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen tutkimiselle, sillä ne ovat ihmisen ja luonnon päivittäisten kohtaamisten ensisijaisia näyttäjäitä (Bhatti & Church 2001, 366; Cook et al. 2012, 39). Maatalouden järjestelmiä, käytäntöjä ja vaikutuksia on tutkittu paljon, ja on tärkeää huomata, että myös asuinalueilla ja pihaympäristöillä on samankaltaisia vaikutuksia ympäristöönsä. Asuinalueet välittömine ympäristöineen ovat monimutkaisia järjestelmiä, joissa tapahtuu monia sellaisia prosesseja, joilla on vaikutusta asuinalueen laajemmilla alueellisilla tasoilla. Myös näistä syistä asuinalueiden tutkiminen on erityisen tärkeää. (Cook et al. 2012, 20.)

Pihojen ja puutarhojen ylläpidolla on erilaisia tarkoituksellisia ja tarkoituksettomia ekologisia seurauksia, jotka edelleen vaikuttavat pihaekosysteemin tarjoamiin palveluihin (Cook et al. 2012, 19). Asukkaiden näkemyksiä pihastaan osana urbaania ekosysteemiä analysoineet Dahmus ja Nelson (2014) toteavat, että asukkaat hoitavat pihaansa saavuttaakseen sellaisen pihaympäristön, joka sekä täyttää ulkopuolelta tulevat sosiaaliset odotukset, että vastaa asukkaan omia henkilökohtaisia mieltymyksiä (Dahmus & Nelson 2014, 174). Asukkaat muuntelevat pihan ekologisia ominaisuuksia istuttamalla ja karsimalla kasvillisuutta, säätelemällä läpäisemättömän pinnan määrää, niittämällä ja karsimalla sekä säätelemällä kemiallisten aineiden käytön ja kastelun ajoitusta, määrää ja frekvenssiä (Cook et al. 2012, 31). Pihan hoidossa tehtävät valinnat vaikuttavat edelleen myös ravinteiden kiertoon ja veden laatuun urbaaneilla alueilla sekä siihen, millaisia elinympäristöjä piha tarjoaa hyönteisille, linnuille ja muille villieläimille (Dahmus & Nelson 2014, 174).

Pihat ja puutarhat ekosysteemeinä tarjoavat ekosysteemipalveluita samaan tapaan kuin luonnon omat alkuperäiset ekosysteemit. Pihat säätelevät ekologisia ominaisuuksia ja toimintoja, kuten mikroilmastoa ja pölytystä, tarjoavat tukipalveluita, kuten primäärituotantoa ja ravinteiden kiertoa, sekä tuottavat hyödykkeitä, kuten ravintoa. Näiden lisäksi pihat ja puutarhat tarjoavat ihmisille ja yhteisöille tärkeitä kulttuurisia palveluita, kuten paikkatunteen muodostuminen. (Cook et al. 2011, 28.) Ihmiset tulevat pihojensa kautta osallisiksi myös luonnon palauttavista ja psyykkistä hyvinvointia edistävästä vaikutuksista. Vaikka pihojen ja muiden rakennettujen lähiympäristöjen terveydelliset vaikutukset eivät ehkä ole yhtä perusteellisia ja syvällisiä kuin luonnollisten vastineidensa, niiden helppo saavutettavuus tekee niistä kuitenkin yhtä merkittäviä. (Kaplan & Kaplan 1990, 243.)

3.5 Piha paikkana

Siinä missä muille eläimille tila on biologinen välttämättömyys, ihmisille se on lisäksi ladattu täyteen sosiaalisia ja hengellisiä ominaisuuksia. Tila muuttuu paikaksi, kun tutustumme siihen paremmin ja täytämme tilan erilaisilla arvostuksilla (Tuan 1977, 6).

Maantieteilijä Edward Relphin (1976) mukaan tiloja *havaitaan* siinä missä paikkoja enemmänkin *tunnetaan* tai *aistitaan*. Tilat ovat etäältä katsottuja näkymiä ja maisemia, kaupunki katsottuna korkeasta rakennuksesta tai kartan tai suunnitelman välityksellä havaittu alue. Relphin mukaan paikkoja taas ei voi luonnehtia niiden sijainnin tai ulkoasun perusteella, vaan paikat tunnetaan rituaalien, rutiinien, sosiaalisten suhteiden ja omien kokemusten kautta. (Relph 1976, 8–29.)

Tila on avoin, vapaa ja turvaton vastakohta paikalle, joka nähdään turvallisena ja stabiilina (Tuan 1977, 6). Jos tila on jatkuvaa liikettä, paikka on pysähtymistä tästä liikkeestä. Pysähtymisen kautta tilasta tulee erilaisten tuntemusten ja arvostusten keskus. Pysähtyminen tekee tilasta paikan. (Tuan 1977, 138.) Siinä missä tilojen voidaan ajatella olevan olemassa itsestään, ovat paikat olemassa ainoastaan ihmisten kokemuksissa ja paikkatunteen kautta.

Kun ihminen pohtii perustavanlaatuisia kysymyksiä siitä, mihin hän kuuluu, löytyy vastaus usein tietyistä sosiaalisista ympyröistä ja tietyistä paikasta. Ihmisen suhde paikkoihin on vastavuoroinen: paikat ovat merkityksellisiä ympäristöjä ja toimivat näyttämöinä ihmisen toiminnalle, mutta toiminnallaan ihminen tulee samalla – tietoisesti tai tiedostamattaan – osallistuneeksi paikan muokkaamiseen ja näin edelleen vaikuttaa paikan ilmeeseen. (Kuusisto-Arponen 2003, 52.)

Paikka voi olla olemassa monella eri tasolla: se voi yhtä hyvin olla kansallisvaltio kuin kaupunki tai koti lähiympäristöineen (Relph 1976, 43). Merkityksellistään kaikkein rakkain paikka on usein koti. Koti on malliesimerkki vahvasta ja rikkaasta paikan tunnusta: paikasta, johon liittyy erityisen paljon muistoja ja tunteita. Koti on paikka, jossa voimme olla vapaita tarpeistamme ja velvollisuuksistamme. Kotona voimme koota itsemme ja ajatuksemme ja uneksia unelmiamme. Siinä missä lapselle koti voi merkitä vain yhtä huonetta tai tiettyä paikkaa talossa, on aikuisille koti koko talo pihoineen ja laajenee edelleen lähinaapurustoon, kaupunkiin ja maakuntaan. Ajatukseen kodista – käsitimme sellaisena sitten talon, pihan tai kaupungin – kuuluu olennaisena pysyvyys. Kun palaamme kotiin matkoiltamme, olemme sen olevan entisellään. Paikan tuleekin olla ainakin jollain tasolla muuttumaton, jotta paikasta voisi saada otteen ja jotta paikan tuntu pääsee muodostuman. (Tuan 2006, 16-19.)

Koti on intiimi paikka. Koti ympäristöineen on se paikka, jossa ihminen voi tuntea olonsa haavoittuvaiseksi ja jossa voi rauhassa toipua, tarkoitettiin toipumisella sitten parantumista sairaudesta tai palautumista raskaan stressaavan päivän jälkeen. (Tuan 1977, 137.) Vaikka usein ajattelemme juuri taloa kotina ja paikkana, koti onkin usein enemmän kokoelma erilaisia kosketeltavia ja aistittavia asioita kuin pelkkä rakennus: ullakko, kellari, huonekalut ja piilopaikat. Liikkuminen kodissa ja sen välittömässä ympäristössä seuraa syklistä polkua tai kulkee edestakaisin kuin heiluri. Kodin sisällä yksittäiset paikat kuten nojatuoli, keittiön pöytä tai kuisti muodostavat välietappeja monimutkaiselle polulle, jota seurataan päivästä toiseen. Nämä välietapit ovat paikkoja. Elämisen seurauksena myös polkuun itsessään latautuu merkityksiä ja siitä tulee pysyvämpi. (Tuan 1977, 144.)

Paikkatunne muodostuu näistä päivittäisistä poluista ja rutiineista, joihin kietoutuu kokemuksia ja tunteita, kun niitä toistetaan päivästä ja vuodesta toiseen. Paikkatunteen tai paikan tunnun muodostuminen kestää huomattavasti pidempään kuin paikan visuaalisten ominaisuuksien havaitseminen ja omaksuminen. Paikkatunne on “ainutkertainen sekoitus maisemia, ääniä ja tuoksua, ainutkertainen luonnollisten ja keinotekkoisten rytmien harmonia”. (Tuan 2001, 183-184.)

Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on ymmärtää piha paikkana. Tuania (2006) mukaillen käsitan pihan ja sitä laajemman lähiympäristön osana kotia (Tuan 2006, 17). Koti pihoineen ja lähiympäristöinen on paikka, joka on merkityssisällöltään rikas ja johon liittyy laaja kirjo eri aisteihin kietoutuvia muistoja ja tunteita. Piha on muotoutunut erityiseksi paikaksi arkea eletessä: piha on ollut lasten leikkikenttä, paikka läheisten kohtaamiselle ja merkkipäivien juhlimiselle. Pihan käyttö saattaa vuosien saatossa muuttua ja muokkautua elämäntilanteiden muuttuessa, mutta se säilyy siitä huolimatta merkittävänä paikkana, joka kietoutuu osaksi elämää. Pihaan tiheästi latautuneet tunteet ja muistot saavat aikaan erityisen paikkatunteen, joka muodostuu eletessä, joskus vasta vuosienkin saatossa.

Tutkimuskentälläni Pispalassa pihat ovat perinteisesti olleet avoimia ja väljästi rajautuneita, mutta asumisen yksityistyminen on ulottanut vaikutuksensa myös Pispalaan (Pispala 2009, 42). Monet pihat ovat puu-, pensas- tai kiviaidoin rajattuja, ja runsas kasvillisuus luo läpitunkemattoman näköesteen, jolloin aiemmin historiassa avoin ja puolijulkinenkin piha oli muuttunut hyvin yksityiseksi paikaksi: kodin kaltaiseksi.

Pispalassa yksityisyyden tunnetta entuudestaan korosti takapihojen rooli elämisen ja olemisen paikkoina, siinä missä pihojen kaduille näkyvät julkisivut olivat yksinkertaisia nurmialueita tai autopaikkoja. Usein asuinrakennus oli aivan tontin rajalla kadun vierellä, jolloin kaikki elämiseen ja olemiseen tarkoitettu piha sijaitsi omassa yksityisyydessään kadunkulkijoilta piilossa. Käynti näille piilotetuille takapihoille tapahtui usein portin kautta, mikä ennestään alleviivasi pihan yksityisyyttä.

Edellä tarkastelin pihaa paikkana ja nostin esille tutkimuskenttäni Pispalan pihojen erityispiirteitä liittyen paikan käsitteeseen. Seuraavaksi siirryn esittelemään empiiristä

aineistoani ja pohdin tarkemmin Pispalan kokemaa muutosta ja sen aiheuttamia ristiriitoja ja tuntemuksia.

4 Uusi ja vanha Pispala

Pispalan nykyinen omintakeinen maisema on tulosta alueen luonnonympäristön asettamista reunaehdoista ja historiallisista vaiheista. Asuinalue on rakentunut moreeniharjulle, joka erottaa eteläisen Näsijärven ja pohjoisen Pyhäjärven toisistaan. Pispalan nykyinen maisema alkoi suurilta osin muokkautua näkyväksi 1800-luvun lopussa, jolloin kasvava teollisuus toi työläiset Pispalaan. Suuri merkitys Pispalan nykyiseen ilmeeseen on ollut tuon ajan rakennusmääräyksillä tai paremminkin niiden puuttumisella: kaupungin ulkopuolisena alueena Pispalaa eivät koskeneet rakennusjärjestys-, palo- tai terveystoimien määräykset. Tuolloin Pispalassa kukin sai rakentaa mieltymyksensä ja varallisuutensa mukaan ja juuri niin pienelle tai isolle tontille kuin mihin rahat riittivät. Muistona tästä ajasta on tiivis ja vähän sinne tänne rakennettu Pispala kapeine kujineen. (Eerikäinen 2002, 12.)

Pispala on museoviraston ja ympäristöministeriön selvityksessä vuonna 1993 määritelty valtakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Koska nykyisen asemakaavan ei katsottu tukevan rakennetun Pispalan säilyttämistä tarpeeksi, käynnistettiin vuonna 2007 Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan asemakaavojen uudistamisprosessi. (Pispala 2009, 4–5.) Tätä kirjoitettaessa helmikuussa 2016 prosessi on yhä käynnissä. Asemakaavan valmistelun ajan voimassa on rakennuskielto, joka kuitenkin mahdollistaa uudis- ja täydennysrakentamisen poikkeusluvalla. Tätä poikkeusluvalla tehtyä rakentamista säädellään yksityiskohtaisesti rakentamistapaohjeessa (Pispala 2009).

Pispalan rakentamistapaohjeessa Pispalan todetaan olevan valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö, jonka arvokas maisemakokonaisuus muodostuu katujen ja penkereiden lisäksi myös aidoista, taloista ja puutarhoista (Pispala 2009, 9). Rakentamistapaohjeessa otetaan kantaa myös pihojen toivottuun ulkoasuun, ja istutettavaksi suositellaan perinteisiä koristekasveja kuten ruusuja, jasmikkeita, angervoja ja syreenejä sekä hyötykasveja, kuten hedelmäpuita ja marjapensaita. Lisäksi ohjeessa korostetaan, että piha pitää rakentaa elämistä, ei katselemista varten (Pispala 2009, 42).

Haastateltavieni pihat vastasivat laajalti sitä mitä rakentamistapaohje perinteisen Pispalan säilymisen takaamiseksi suosittelee. Kaikilta pihoilta löytyi ohjeessa suositeltuja koriste- ja hyötykasveja. Monille haastateltaville hedelmäpuut, marjapensaat, ruusut ja syreenit olivat erityisen mieluisia juuri niiden perinteisyyden vuoksi, ja koska juuri näiden kasvien koettiin sopivan pispalalaiseen maisemaan.

Haastateltavieni vaalimat perinteiset ja tavanomaiset Pispalan pihat edustavat ainakin toistaiseksi suurinta osaa kaikista Pispalan pihoista. Kesän 2014 aikana kartoitetuista 79 pihasta noin 80 prosenttia oli yleisilmeeltään joko tavanomaisia tai perinteisiä. Mikäli tarkasteluun otettaisiin kaikki Pispalan pihat, arvioisin perinteisten ja tavanomaisten pihojen osuuden edelleen säilyvän melko suurena.

Kuitenkin Pispalan asuinalueen kasvava arvostus ja tonttien suuri kysyntä ovat saaneet aikaan tilanteen, jossa alueen arvonnousu on kääntynyt vanhaa Pispalaa vastaan. Samalla kun paine vanhojen rakennusten purkamiseen kasvaa, Pispalan maiseman ja koko kulttuurihistoriallisen arvon perusta, vanha rakennuskanta, katoaa hiljalleen (Erikäinen 2002, 1). Pispalan rakennustapaohjeessa historiallinen kerrostuneisuus mainitaan yhdeksi Pispalan ominaiseksi piirteeksi, mutta laajamittainen purkaminen, ylikorjaaminen ja olemassa olevaan rakennuskantaan nähden liian massiivinen uudisrakentaminen uhkaa hävittää perinteisen pispalalaisen maiseman kokonaan (Pispala 2009, 12).

Työläishistorian leimaaman Pispalan muutosta on erityisesti sysännyt eteenpäin gentrifikaatio eli keskiluokkaistuminen. Gentrifikaatiolla tarkoitetaan ilmiötä, jossa ydinkeskustaa ympäröivässä kaupunginosassa tapahtuu laajaa sosiaalista ja fyysistä muutosta. Asuinalueen keskeinen sijainti yhdessä muiden mahdollisten vetovoimatekijöiden kanssa houkuttelee alueelle uusia hyvin toimeentulevia asukkaita, jotka uudistavat alueen rakennuskantaa ja syrjäyttävät aiemmat, alempiin tuloluokkiin kuuluvat asukkaat. (Jauhiainen 1997, 129.)

Pispalassa sosiaalisen rakenteen muutos vaikuttaa selvimmin alueen kulttuurihistorialliseen maisemaan, mutta muutos on syvempi ulottaen vaikutuksensa myös alueen ekologiseen olemukseen. Gentrifikaatio on tuonut mukanaan suuret

rakennusmassat ja kivettyt autopaikat ja patiot, jolloin vapaan pihan osuus jää pieneksi ja kasvistollinen monimuotoisuus vaatimattomaksi.

Pispalan arvo on sen kulttuurihistoriallisessa maisemassa, ja jokainen yksittäinen talo ja piha ovat osa tätä maisemaa. Vanhat tai alkuperäiset puutalot perinteisine pihoineen ovat tämän maiseman säiliöitä, kun taas massiiviset modernit kivitalot vievät kehitystä toiseen suuntaan.

Nämä kaksi vastakkaista kehityskulkua ovat omiaan aiheuttamaan jännitteitä Pispalan asukkaiden välille. Jännitteet tulivat sanallistetuiksi sekä haastatteluissa että kenttätöön ohessa pispalalaisia tavatessani. Eräs kesällä 2014 tapaamani vanha pispalalainen lakoniseen sävyyn totesi maalanneensa talonsa punaiseksi, koska halusi säilyttää Pispalassa edes yhden työväen talon. Myös haastatteluissa pohdittiin Pispalan historiaa, luonnetta ja muutosta ja oman pihan kautta tarkasteltiin Pispalan nykyistä tilaa, mahdollisia tulevaisuuksia ja vertailtiin erilaisia pihoja ja niiden edustamia kehityskulkuja.

“No mää ainaki tykkäisin, että täällä pitäis kunnioittaa sitä perinnettä, mikä tällä alueella on ja sen mukaan pitää ja hoitaa pihaa.” (P1)

“Tavallaan siis mä, mä en suoraan sanoen ymmärrä, että asfaltoidaan tai laototetaan jotaki parkkipaikkaa tai joku semmonen oleskelutila. Must se ei kuulu tänne. - - Mä koen vieraaks sen, että on niin kauheen täsmällistä. Se ei musta kuulu tän alueen luonteeseen.” (P2)

“- - tossa [naapurissa] tehtiin toi piharemppe, ja ne laototti sen, niin kyllä vaan koko ajan tulin mieleen että kuinka hulluja voi ihmiset olla, mikä ihme järki, niillä oli samanlainen piha kun meillä, periaatteessa, niin ensinnäkin rakensi kolminkertasen, kokosen talon niin että se piha hävis ja jäi varjoon, ja sitte vielä laotottivat sen - -” (P4)

Vaikka haastateltavani pääasiassa pitivät Pispalaa monimuotoisuudessaan suvaitsevaisena asuinalueena, jossa modernien ja perinteisten talojen ja pihojen asukkaat mahtuivat

asumaan vieretysten, pidettiin rakennetun Pispalan muutosta modernimpaan suuntaan monin tavoin ei-toivottuna kehityskulkuna. Esteettisten haittojen lisäksi muutama haastateltava mainitsi modernien kivettyjen tai asfaltoitujen pihojen konkreettiset haitat, kuten hulevesien² huuhtoutumisen harjulta alarinteen pihaille ja kaduille. Perinteiset ja kasvillisuudeltaan runsaat pihat koettiin sekä esteettisesti miellyttävimmiksi että käytännön kannalta toimivammiksi. Kaikki haastateltavani pitivät perinteisten pihojen ja kasviston säilyttämistä Pispalassa tärkeänä ja kokivat oman pihansa vastaavan ainakin osittain juuri sitä, mitä Pispalassa tulisi säilyttää ja vaalia.

“- siinä kohtaa ku tää on muuttunu, että tääl on uusia ja vanhoja ja kaikkia rinnakkain, niin tavallaan mun mielestä se on aika pispalalaista, että annetaan kaikkien kukkien kukkia. Että saa olla laattapihaa rytökasan vieressä.” (P4)

”- kyllä mä vierastan sitä semmosta laatottamista ja asfaltoimista. Se tekee niinku ihan konkreettisia ongelmia, niinku nää sadevedet on iso murhe täällä alhaalla, just vähä aika sitte tuli tuolta, se oli eka kerta. Et sitte käy näin, kun asfaltoidaan. Mut on se niinku tylyn näköstä.” (P2)

“- täällä [Pispalassa] on semmosta boheemia, semmonen tietynlainen boheemi ote näkyy vielä, ja sitte varmaan se työläisperinnekin. että siihen ei oo kuulunu semmonen herrasväen pihojen laittaminen.” (P5)

Haastateltavieni esiinnostama huoli perinteisen Pispalan vähittäisestä katoamisesta on aiheellinen ja yleisesti tunnistettu. Pispalan rakentamistapaohjeessa todetaan, että Pispalaa uhkaa monimuotoisen työläiskaupunki-ilmeen häviäminen ja koko alueen muuttuminen ilmeeltään identtiseksi minkä tahansa anonyymin pientalolähiön kanssa (Pispala 2009, 9). Juuri tähän ongelmaan on kaupungin puolelta haluttu tarttua uudistamalla Pispalan ja Tahmelan alueiden asemakaava, määräämällä rakennuskielto asemakaavan uudistusprosessin ajaksi ja ohjeistamalla uudisrakentajia, korjaajia ja muokkaajia rakentamistapaohjeella.

² Hulevesillä tarkoitetaan maan pinnalta ja rakennusten katoilta pois johdettavaa sade- tai sulamisvettä (Ympäristö.fi).

Tilanne Pispalassa on jokseenkin nurinkurinen. Asuinalueen kasvava arvostus ja tonttien suuri kysyntä lienee pääasiassa seurausta Pispalan kulttuurihistoriallisesta maisemasta ja perinteisestä puutalotunnelmasta. Pispalaan muutetaan tietynlaisen maiseman ja tunnelman perässä, mutta rakentamalla moderneja massiivisia taloja ja hävittämällä perinteisiä pihoja tullaan samalla hajottaneeksi kulttuurihistoriallista Pispalaa: juuri sitä, jonka perässä alueelle on alun perin muutettu.

5 Urbaani piha palveluntarjoajana

Uraanit alueet ja niitä ympäröivä maaseutu muodostavat ekosysteemipalveluiden tuotannossa erottamattoman kokonaisuuden. Maaseudulla ekosysteemipalveluiden painopiste tuotantopalveluissa, kun taas ja kaupungeissa säätely- ja kulttuuripalveluilla on suhteellisesti suurempi merkitys. Vaikka tuotantopalvelujen rooli kaupungeissakin on kasvanut pienimuotoisen piha- ja palstaviljelyn yleistyessä, on kulttuuripalvelujen merkitys urbaaneilla alueilla edelleen suuri. (Primmer et al. 2012, 56.)

Kun urbaaneja pihvoja lähdetään katsomaan kulttuuristen ekosysteemipalveluiden käsitteen kautta, on olennaista ensin saavuttaa ymmärrys siitä mitä pihassa tehdään ja mitä siellä tapahtuu. Vasta tämän jälkeen voidaan kysyä: mitä siitä seuraa? Kulttuuriset ekosysteemipalvelut ovat urbaanien pihvojen kontekstissa niitä aineettomia asioita, jotka ovat seurausta pihassa vietetystä ajasta ja pihan ja asukkaan päivittäisestä vuorovaikutuksesta.

5.1 Urbaanit keitaat ja erilaiset puuhut

Pihoissa tehtyjen haastattelujen tuloksena kertyi noin seitsemän tuntia puhetta puutarhoista ja sata sivua litteroitua haastattelumateriaalia. Ennen yhdenkään haastattelun litteroimista tai ennen ensimmäistäkään ajatusta analyysistä oli selvää, että pihat herättivät vahvoja tunteita asukkaissaan, ja usein niistä puhuttiinkin kuin rakkaista perheenjäsenistä.

Haastatteluissa pihvoja kuvattiin ilmaisuilla kuten villi tai puolivilli, rentoutumispaikka, viidakko ja pala luontoa kaiken keskellä. Pihvoja luonnehdittiin myös tärkeiksi ja rakkaiksi, voiman lähteiksi ja pyhiksi paikoiksi. Yksi haastateltava kuvasi, miten piha oli lasten kasvamisen myötä muuttunut lasten leikkipihasta hänen omaksi leikkipihakseen, jossa kasvattaa ja kuopsutella. Lähes jokainen haastateltava luonnehti pihaansa keitaaksi.

Mitä pihassa oikeastaan tehdään ja mitä siellä tapahtuu, oli keskeinen teema jokaisessa haastattelussa. Pihvojen toiminnot olivat pihasta toiseen asukkaiden iästä tai elämäntilanteesta riippumatta melko samanlaisia. Päästäkseni käsiksi pihasta saataviin

aineettomiin hyötyihin minun piti ensin ymmärtää, mitä pihassa tehdään, jotta voisin sitten esittää kysymyksiä kuten miksi ja mitä siitä seuraa.

Aloitin analyysin kiinnittämällä huomiota sellaisiin aineistossa esiintyviin jaksoihin, joissa haastateltavat kuvaavat pihassa tapahtuvaa tekemistä. Tämän jälkeen syvennyin erilaisiin tekemisen tapoihin ja siihen, korostuuko tekemisessä fyysinen, psyykkinen vai sosiaalinen näkökulma. Nimitän näitä erilaisia tekemisen ulottuvuuksia tässä raaka-analyysissani fyysiseksi, psyykkiseksi ja sosiaalseksi puuhasteluksi. Jokaisessa haastattelemassani pihassa oli läsnä kaikki kolme puuhastelun tyyppiä. Painotukset eri puuhastelutyyppien välillä saattoivat hieman vaihdella: yhdessä pihassa saatettiin järjestää paljon juhlia, toisessa pihassa fyysinen puuhastelu vei suurimman osan ajasta ja jossain pihassa psyykkinen puuhastelu oli selkeästi etusijalla.

Fyysiseksi puuhasteluksi olen luokitellut kaikki ne pihan toiminnot, jotka vaativat enemmän tai vähemmän fyysistä ponnistelua. Nämä toiminnot ovat usein juuri niitä, jotka ensimmäisenä tulevat mieleen, kun ajatellaan mitä pihan ja puutarhan hoito oikeastaan on. Fyysinen puuhastelu on nurmikon leikkaamista; marjojen ja hedelmien keräämistä ja niiden jalostamista hilloiksi, mehuiksi, siideriksi ja viiniksi; kitkemistä, kastelua, harventamista ja leikkaamista; istuttamista, maan muokkaamista, tuholaisten torjuntaa; aitojen ja vajojen rakentamista ja kunnostamista; haravointia, askartelua, siivousta ja kohennusta.

“Niin onhan se tietysti kaunista kattoo noita kukkapenkkejä, mutta kyllähän se enimmäkseen menee niinku tuolla alhaalla möyriessä se aika - -” (P2)

“- - Noita istutuksia mä nyt tein tonne aidalle ja laitoin heti, heti kans noi sireenit tonne - - mutta sitte niinhän meillä on vajat rakennettu kans niinku miedän aikana, että niit ei ollu tossa ollenkaan. Ja yks puu on kaadettu.” (P4)

Psyykkinen näkökulma aineistooni nosti esiin pihassa toimimisen tuottamat merkitykset, tunteet ja syvän vuorovaikutuksen pihan ja asukkaan välillä. Tähän luokkaan luin kaikki ne pihan toiminnot, jotka eivät itsessään vaatineet fyysistä ponnistelua. Psyykkinen puuhastelu on pihaympäristön eläinten ja kasvien tarkkailua ja seuraamista; suunnittelua,

haaveilua ja kaavailua; muistelua, oman kädenjäljen ihastelua, luonnon läsnäolon tuntemista ja rauhoittumista; vuodenaikojen vaihtelun ja luonnon kiertokulun havainnoimista, ja kauneudesta, tuoksuista ja äänistä nauttimista.

“Tai, tavallaan, se on se kiehtovin asia, just talvella, kun on lunta ja kylmä ja pakkasta niin sä voit niinku haaveilla mitä kaikkee sä niinku teet, sitte aina joku pieni asia niinku toteutuu ja näin. Mut ne haaveet niinku säilyy, siinä, koko ajan.” (P2)

”- - mutta niinkun vuoden kierto. Se, se on niinkun, konkretisoituu myöskin puutarhassa. - - Sitä on vaan ilo seurata ja se konkretisoituu, tavallaan vuoden, vuoden kulku ja se että, että niinkun, taas alkaa alusta ja sitte taas se niinku pikkuhiljaa haipuu.” (P4)

Usein pihat toimivat erilaisten sosiaalisten tapahtumien näyttämöinä. Kolmanteen, sosiaalisen puuhastelun luokkaan kuuluvat kaikki ne pihan toiminnot, joissa on läsnä jokin sosiaalinen ulottuvuus. Sosiaalisen puuhastelun luokka on näistä kolmesta luokasta joustavin ja liittyy usein osaksi muita pihan toimintoja. Sosiaalinen puuhastelu on perheen kanssa pihassa oleilua, syömistä, grillaamista ja lasten ja lastenlasten leikkiä; naapureiden kanssa aidan yli jutustelua ja sadon, siementen tai puutarhanhoitovinkkien vaihtoa; naapuruston tapahtumiin ja projekteihin osallistumista, juhlien pitämistä ja kasvien vaihtoa ystävien ja sukulaisten kesken.

”- - niin täällä on ollu jotaki kirpparipäivää, niin sit meillä on ollu jotai kahvilaa siinä, lapset on niinku pitäny.” (P2)

“Joo mä oon kyllä, kyllä tota ystäville ja ja sisarukisille antanu aina jotaki juuria tai, tai jotain, mulla oli tota lyhtykoisoo niin, tota, niitä syksyllä tuli yhteen aikaan tosi runsaasti mä sitten vein niitä, niitä tuliaisiks - -” (P3)

“- - ja sitte pidetään juhlia meidän pihassa kyllä. Että se on, meil on aina vappuna tosi isot juhlat tossa.” (P4)

Nämä kolme ulottuvuutta on rakennettu analyysin tueksi eikä niitä ole luotu tyhjentävästi kuvaamaan kaikkia mahdollisia pihan puuhia. Luokat ovat osin päällekkäisiä ja limittäisiä, ja ne tukevat toisiaan ja toimivat toistensa mahdollistajina. Samat pihan toiminnot voivat olla yhtäaikaaisesti sekä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia, ja esimerkiksi ilman fyysisiä ponnisteluja psyykkinen puuhastelu, kuten ihailu ja kauneudesta nauttiminen saattaisi olla hankalaa. Usein samassa toiminnossa on läsnä ainakin kaksi eri ulottuvuutta, joskus kaikki kolme: fyysisen puuhastelu voi olla sosiaalinen tapahtuma, johon samalla kietoutuu myös psyykkisen puuhastelun piirteitä, kuten ihailua ja havainnointia.

5.2 Pihojen kulttuuriset ekosysteemipalvelut

Seuraavassa käyn läpi niitä aineettomia hyötyjä, joita empiirisen aineistoni perusteella asukkaat saavat toimimalla vuorovaikutuksessa urbaanien pihojensa kanssa. Sovellan analyysissä teoriaosuudessa esittelemääni YK:n vuosituhatarvioon pohjautuvaa ja siitä edelleen jalostunutta kulttuurisista ekosysteemipalveluista käytävää keskustelua. Kuten jatkossa käy ilmi, kulttuuristen ekosysteemipalveluiden määritelmä istuu pihojen kontekstiin sellaisenaan vain osin, ja osin olen empiria edellä muokannut ja täydentänyt käsitettä.

5.2.1 Virkistys ja palautuminen

Uraanit alueet saattavat olla stressaavia asuinympäristöjä, joiden hektinen elämäntyyli jättää vähän sijaa levolle, rauhoittumiselle ja mietiskelylle (Bolund & Hunhammar 1999, 298). Kaplan ja Kaplan (1990) ovat tutkimuksissaan havainneet, että juuri poissa olemisen tunne, pakeneminen ja vetäytyminen ovat avainasemassa, kun puhutaan pihan virkistävästä ja palauttavista vaikutuksista. Modernissa maailmassa elämisen päivittäiset vaatimukset saavat aikaan uupumusta, joka tekee ihmisistä sekä tehottomia että onnettomia. (Kaplan & Kaplan 1990, 241–242.) Eri ikäryhmien puutarhanhoidolle antamia merkityksiä tutkineet Gross ja Lane (2007) toteavat niin ikään, että piha tarjoaa pakopaikan modernin arjen rajoituksista ja ahdistuksesta. Heidän tekemänsä haastattelututkimuksen mukaan pihan tarjoamat mahdollisuudet vuorovaikutukseen

luonnonympäristön kanssa mahdollistavat fyysisen eskapismiin. (Gross & Lane 2007, 231.)

Myös omissa haastatteluissani nousi esille pihan olemus pakopaikkana ja sen tarjoama mahdollisuus eskapismiin. Haastateltavani kokivat pihan tarjoamat mahdollisuudet virkistäytymiseen, palautumiseen ja elpymiseen yhtenä tärkeimmistä pihan tarjoamista aineettomista hyödyistä. Pihassa aktiivisesti puuhasteltu aika tai työn hedelmistä katsomalla ja ihailemalla nauttiminen koettiin merkittävänä vastapainona arjen kiireille ja päivätyölle. Jo pelkkä pihan suunnittelu ja haaveilu koettiin virkistävänä vaihteluna arkiselle elämälle.



Kuva 2. Pihan perälle rakennettu pakopaikka. Kuva: Laura Ojanen 2014

Toisaalta muutamassa haastattelussa mainittiin pihaan liittyvän myös negatiivisia tunteita: jotkin asiat koettiin ärsyttävinä ja vaivalloisina ja harmiteltiin, miten aika ei riitä kaikkeen mitä pihassa *pitäisi* tehdä. Vaikka haastateltavani eivät kertoneet kokevansa ulkopuolisia paineita pihan tietynlaisen ilmeen saavuttamiseen ja ylläpitämiseen, tuntui monella olevan kuitenkin mielessä jostakin omaksuttu kuva siitä, millainen pihan tulisi olla. Näihin paineisiin suhtauduttiin kuitenkin kevyesti, ja usein ne ehkä olivat enemmänkin itse luotuja ideaaleja siitä, miltä pihan tulisi näyttää. Pihat olivat pääasiassa positiivisten ajatusten ja vapauden paikkoja, joita sai luoda ja muokata vain itselleen, omien mieltymysten mukaiseksi.

Vaikka haastateltavani kokivat pihan hoidon vaativan panostusta, aikaa ja työtä, työ koettiin mielekkäänä ja eräänlaisena vastapainona arjelle ja muille töille. Pihaan panostettu aika saatiin moninkertaisena takaisin pihan tarjotessa mahdollisuuden virkistytymiseen, lepoon, arjesta pakenemiseen ja rauhoittumiseen.

”Työtä, nyt on ollu paljon työtä, kun on ollu uudistuksia, ja kohennusasioita. - - Pysyy vähä vireessä ku on, on työtä.” (P5)

”- - mutta ehkä enemmän semmonen niinku, tää on enemmän niinku vastapaino monelle asialle, joo.” (P2)

Ekosysteemipalveluita osana Helsingin Östersundomin ja Lahden Kytölän suunnitteluprosesseja kartoittaneet Primmer ja kumppanit (2012) toteavat, että kaupunkialueilla korostuneen tärkeitä ovat kulttuuriset ekosysteemipalvelut yleensä, ja erityisesti mahdollisuus virkistäytyä lähiluonnossa. Sekä Kytölän että Östersundomin tapauksessa luonnossa virkistäytyminen koettiin asukkaiden näkökulmasta kaikista ekosysteemipalveluista tärkeimmäksi. (Primmer et al. 2012, 60.) Tulokset ovat samansuuntaisia kuin tutkimieni pihojen tapauksessa: urbaaneilla pihoilla kulttuuriset ekosysteemipalvelut koetaan ekosysteemipalveluista tärkeimmiksi ja erityisesti keskiössä ovat pihan virkistävät ja palauttavat ominaisuudet.

Pihanhoidon taustalla vaikuttavia motiiveja tutkinut Clayton (2007) on havainnut ulkoilun ja rentoutumisen olevan tärkeimpiä syitä siihen, miksi ihmiset käyttävät aikaa

pihoissa puuhasteluun (Clayton 2007, 219). Myös Bolund ja Hunhammar (1999) ovat urbaanien alueiden ekosysteemipalveluita käsittelevässä tutkimuksessa todenneet luonnon virkistysellisen ulottuvuuden olevan urbaanissa kontekstissa merkittävin kulttuurinen ekosysteemipalvelu. Levon ja mielekkään puuhastelun lisäksi Bolund ja Hunhammar lukevat myös eläinten läsnäolon yhdeksi virkistäytymistä ja palautumista edistäväksi seikaksi. (Bolund & Hunhammar 1999, 298.) Kaikki haastateltavani olivat innokkaita ympäristöjensä seuraajia, ja usein havainnointi ja seuraaminen olivatkin niitä aktiviteetteja, joihin pihassa käytettiin eniten aikaa. Pihassa viihtyvät linnut ja muut eläimet oli opittu vuosien saatossa tunnistamaan, ja niiden maisemaan ilmestymistä ja puuhia seurattiin tarkkaan.

“Mä aina bongaan kaikki linnut, mitä tässä asuu” (P4)

“Siili tässä käy kanssa, joka kesä, ollaan nytkin, kerran ollaan tänä kesänä nähty siili että, joku kesä niitä näkee usein. - - Sillain tässä on kiva niinku seurata ikkunasta lintuja, mulla on talvella aina lintulauta ja tota, tykkään kyllä katella niitä ja syötellä” (P3)

“Ja sit mitä tääl on paljon nii kissoja nehän on ihanii. - - Mutta ne on niinku sinänsä, musta tuo jotain semmosta, levollisuutta.” (P2)

Eläimistönsä lisäksi vihreät ympäristöt itsessään on todettu psyykkisesti erittäin tärkeiksi (Bolund & Hunhammar 1999, 298). Jopa pienimmällä urbaanilla pihalla tai vihreällä pisteellä keskellä kaupunkia – näkymällä ikkunasta tai yksittäisellä puulla kadun varrella – voi olla merkittävä positiivinen vaikutus ihmisen hyvinvointiin (Quigley 2011, 85). Kaikki haastateltavani seurasivat innokkaasti myös ympäristönsä kasveja. Pihassa saatettiin tarkkailla ja ihaila yksittäistä kasvia, kun taas sisältä käsin ikkunoista tarkkailtiin laajemmin ympäröivää maisemaa. Yksi luovaa työtä kotoa käsin tekevä haastateltavani totesi, miten hän on havainnut ikkunasta avautuvan maiseman suoraan vaikuttavan hänen henkiseen hyvinvointiinsa ja sitä kautta mahdollisesti myös luovaan prosessiin.

“- - kyllä se varmaan vaikuttaa sitte kuitenkin, et jos mä asuisin kerrostalossa missä näkys vaan toisia ikkunoita ja betoniseinää niin, niin emmä tiedä, kyllä sitä menis, mä menisin henkisesti tukkoon.” (P5)

Luonnon terveysvaikutuksia laajasti kartoittaneet Maller ja kumppanit (2008) toteavat, että jo pelkällä luonnon katsomisella on positiivisia vaikutuksia terveyteen. Heidän mukaansa luonnon katsominen auttaa toipumaan stressistä, edistää keskittymiskykyä ja tuotteliaisuutta ja yleisesti kohentaa katsojan psyykkistä tilaa. (Maller et al. 2008, 40.)

5.2.2 Esteettiset kokemukset

Pihan virkistäviin ja palauttaviin ominaisuuksiin liittyy läheisesti katsominen ja estetiikka, jotka voidaan kuitenkin nähdä myös omana kulttuurisena ekosysteemipalvelunaan. Ekosysteemipalveluita Östersundomin ja Kytölän suunnitteluprosessia tutkineet Primmer ja kumppanit (2012) toteavat, että suunnittelualueiden asukkaat kokivat ympäristön esteettiset ulottuvuudet lähes yhtä tärkeiksi kuin ympäristön virkistystä ja palautumista edistävät ominaisuudet (Primmer et al. 2012, 60). Myös Clayton (2007) on pihanhoidon taustalla vaikuttavia motiiveja käsittelevässä tutkimuksessaan todennut, että piha on ensisijaisesti paikka, jossa nautitaan kauneudesta (Clayton 2007, 219).

Eläimistön ja ympäristön tapahtumien seuraamisen ohella haastateltavani kertoivat käyttävänsä runsaasti aikaa pelkästään pihansa katsomiseen ja sen kauneudesta nauttimiseen. Tällöin pihassa ei seurattu mitään tiettyä olentoa, ilmiötä tai tapahtumakulkua, vaan pihaan katsottiin yleisesti, fokusoimatta mihinkään tiettyyn.

“Sitten me katsotaan sitä (pihaa) tästä ikkunasta - - Sitä eniten varmaan” (P4)

“Ja sitten mun mielestä niin tää on keskeisellä paikalla ja on kauheen kiva välillä kattella ympäristöä, kun täältä näkee joka ikkunasta ympärilleen - -” (P1)

”- - tästä kun katsoo, niin tästä näkee myös järvelle, ku peilin kautta näkee ton pihan, että vaikka tää ei oo ihan tossa ikkunan vieressä tää pöytä niin tässä

kuitenki näkyy. Näkyy maisema, tavallaan tässä kattoo maisemaaki eikä vaan pihaa, että näin.” (P4)

Haastateltavani katsoivat pihaa sekä sisältä ikkunoista, että ulkoa pihasta käsin. Katsomisen ja ihailun lokaatio vaihteli vuodenajan ja omien mieltymysten mukaan. Aikaisin keväällä pihaa ihailtiin ulkorakennuksen seinustalta, mihin kevätaurinko paistoi lämpimästi ja kesällä tuoleja siirreltiin pihassa auringon mukaan. Syksyllä ja talvella katsominen keskittyi sisätiloihin, jolloin myös omaa pihaa laajempi maisema oli ihailun kohteena.



Kuva 3. Pihan esteettisiä elämyksiä. Kuva: Laura Ojanen 2014.

Useat haastateltavat kertoivat pyrkivänsä pihassaan tilaan, jossa jotain kaunista katseltavaa riittäisi koko kasvukauden ajaksi, aikaisesta keväästä myöhäiseen syksyyn. Tämä vaati usein panostusta ja oli useampia vuosia pitkä prosessi, jossa edellisestä kesästä saadut opit ja kokemukset hyödynnettiin seuraavan vuoden istutuksia suunniteltaessa. Pihan esteettiset ulottuvuudet koettiin tärkeiksi ja kauniin ulkoasun eteen oltiin valmiita näkemään vaivaa ja hyväksymään se tosiasia, että halutun lopputuloksen saavuttaminen vie aikaa.

”- - mutta keväällä sitte heti orvokit, ensimmäiset orvokit kun tulee puutarhalle niin, on jo, ensiruukku orvokkeja ja, sitte syksyllä noita kanervia - -” (P5)

”Ja keväällä on myöskin usein, joka kevät on ollu tulppaaneja, että ne nousee kans sitte. Että aina jotain kukkia, semmonen periaate” (P1)

Esteettisten kokemusten lisäksi haastateltavani kokivat tärkeiksi myös muut aistimelliset kokemukset, kuten pihan äänet ja tuoksut. Kaplan ja Kaplan (1990) ovat tutkimuksessaan todenneet, että kauneuden ja värien lisäksi pihoista saadaan myös muita aistimellisia kokemuksia kuten rauhaa, hiljaisuutta ja tuoksua (Kaplan & Kaplan 1990, 240). Petoturismia kulttuuristen ekosysteemipalvelujen näkökulmasta tarkastellut Ratamäki (2013) toteaa, että kauniin maiseman lisäksi myös hiljainen äänimaisema on tärkeä kulttuurinen ekosysteemipalvelu varsinkin luontomatkailun kontekstissa (Ratamäki 2013, 61).

Maukonen (2014) on kaupunkiluonnossa liikkumisen merkityksiä tutkivassa Pro gradu –työssään havainnut sekä luonnon tuoksujen ja äänien olevan merkittävä osa luontokokemusta (Maukonen 2014, 60). Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet myös Tyrväinen ja kumppanit (2007) luonnon merkityksiä ja vaikutuksia kaupunkilaisille tarkastelevassa tutkimuksessaan, jossa rauhan ja hiljaisuuden lisäksi myös tuoksut, äänet ja tilan ja vapauden tunne todettiin luontokokemuksissa merkityksellisiksi elementeiksi (Tyrväinen et al. 2007, 60).

”- - uuden lumen tuoksuhan on suoranaista eliksiiriä - - Kesäiseen sisätilojen nautintoon kuuluun vielä avoimesta ikkunasta kantautuva tuulen suhina ja lasten äänet - -” (P5e)

”- - sinitiaisii niin, niin kesä on tietysti semmonen ihana aika, ja sitte, se niinku jotenki se kesän ihanuus, se saa mulle jonkinlaisen sellasen varotusmerkin, että se on kohta loppumassa, kun alkaa ne tiaiset laulaa. - - Sen voi kuulla jo heinäkuun lopussa, elokuun, elokuussa mä oon kuullu jo monta kertaa. Niin se on semmonen, tietyl tavalla surullinen ääni.” (P2)

Pihan yksittäiset konkreettiset elementit – kasvit, eläimet, paikat ja esineet – muodostavat yhdessä aistimellisten kokemusten kanssa kokonaisuuden, joka on merkittävä osa pihasta saatavia aineettomia hyötyjä. Äänet, tuoksut ja jopa tuntoaistilla havaitut pihan ulottuvuudet olivat monille haastateltavilleni yhtä tärkeitä kuin vehreät kukkapenkit ja kauniit maisemat.

5.2.3 Paikkatunne

Toiminnan kautta koettu luonto on osa ihmisen paikkasuhdetta. Luonto tulee konkreettiseksi toiminnan kautta, kehollisina kokemuksina ja aistittuina elämyksinä. (Vilkuna 1997, 174.) Pihan kontekstissa tällaiset kokemukset voivat olla pihassa tehtyä fyysistä työtä, ihailua ja kauneudesta, äänistä ja tuoksuista nauttimista tai pihassa yhdessä muiden kanssa koettuja hetkiä.

Pihat kodin jatkeina ovat malliesimerkkejä rikkaasta paikkatunteesta (Tuan 2006, 16). Gross ja Lane (2007) ovat todenneet, että erityisesti kodin omistaminen saa aikaan vahvan paikkatunteen ja piha nähdään olennaisena osana kotia, tai sen jatkeena (Gross & Lane 2007, 234). Kaikki haastateltavani omistivat kotinsa, jossa asuivat. Haastateltavista viisi oli asunut samassa talossa ja pihapiirissä yhtäjaksoisesti kymmenestä kahteenkymmeneen vuotta, yksi muutaman vuoden ja yksi oli jo lapsuudessa ja nuoruudessa asunut samassa pihapiirissä, jossa asui tälläkin hetkellä.

Omistamisen ja etenkin pitkän asumisen seurauksena haastateltavilleni oli kehittynyt

hyvin läheinen suhde omaan pihaan. Useissa haastatteluissa pihasta puhuttiin kuin rakkaasta perheenjäsenestä eikä pihasta osattu nimetä tärkeimpiä kasveja, paikkoja tai näkymiä, vaan pihaa pidettiin paikkana, jossa jokainen osa oli tärkeä kokonaisuudessa, joka tuntui omalta.

”- - kyllä tää musta tärkeä on tää piha että, jotenkin, kyllä mä niinkun tarviin, tää on mulle hirveen rakas.” (P3)

“Kyllä se on se kokonaisuus. Ei semmosta. Ei oo kahta samanlaista pihaa. Niin kyllä se on ihan se kokonaisuus, että joka kohta siinä on, tuntuu omalta” (P1)

Vaikka haastateltavani näkivät pihan kokonaisuutena, josta suosikkeja oli mahdoton osoittaa, oli monilla pihalla läsnä sellaisia elementtejä, joihin liittyi rakkaita muistoja tai tärkeitä tarinoita. Nämä muistot ja tarinat olivat olennainen osa pihan muodostamaa tärkeää ja rakasta paikkaa. Varsinkin moniin pihan kasveihin ja rakennuksiin liittyi muistoja menneistä pihassa elettyistä hetkistä, ihmisistä ja edellisistä pihastoista.

Kuusisto-Arposen (2007) mukaan paikkatunne koostuu yksilöllisten, yhteistöllisten ja tiedollisten asioiden ja tunteiden yhdistelmästä. Paikkatunteen muodostumisessa yksilön muistot ja aiemmat kokemukset ovat tärkeässä roolissa (Kuusisto-Arponen 2007, 5–6.) Myös Bhatti ja Church (2001) toteavat, että muistot ovat osa sitä prosessia, jolla ihminen sitoutuu luontoon tai tiettyyn paikkaan (Bhatti & Church 2001, 375).

Maahanmuuttajien pihoja tutkineet Mazumdar ja Mazumdar (2012) ovat havainneet, että pihat ovat eräänlaisia muistin säiliöitä, jotka mahdollistavat yhteyden säilymisen menneisiin maisemiin (Mazumdar & Mazumdar 2012, 262). Myös Gross ja Lane (2007) ovat tutkimuksessaan havainneet, että monille ihmisille piha on paikka, jossa muistella ja reflektoida (Gross ja Lane 2007, 238).

Monet pihojen elementit symboloivat menneitä suhteita tai tapahtumia, jolloin piha toimii elävänä muistisäiliönä. Myös omissa haastatteluissani ilmeni, miten pihan eri elementit kiinnittyivät muistoihin ihmisistä ja menneistä tapahtumista. Pihan kasveja oli saatu lahjaksi läheisiltä tai niitä oli istutettu lasten syntymien tai muiden merkkitapahtumien kunniaksi. Pihassa saattoi olla myös merkkejä itse koetusta tai tarinoiden kautta tutuksi

tulleista historiallisista tapahtumista tai pihapiirin edellisistä asukkaista. Yhdestä pihasta oli edellisen asukkaan jäljiltä löytynyt hevosenkenkiä, ja pihassa oli vielä näkyvissä perustukset rakennuksesta, joka oli aikoinaan ollut osa eläintenpitoa. Toisessa pihassa oli edelleen pystyssä maakellari, josta pihan asukkaalla oli itsellään mielenkiintoinen tarina kerrottavana.



Kuva 4. Vanha maakellari. Kuva: Laura Ojanen 2014.

”- - neljäkymmentäykshän me oltiin siellä silloin kun me käytiin, me oltiin mummulassa, Vammalan kauppalassa silloin aina, tota sotaa paossa ja välillä käytiin täällä niin, kun oli hälytys, niin me mentiin tonne kellariin, se on betonista tehty - -” (P1)

”- - heti ku tultiin, niin me ollaan istutettu lapsille omenapuut, aina siis kun lapset synty, että vanhin tytär täytti vuoden silloin elokuussa kun me ollaan toukokuussa muutettu, että niinku hänelle omenapuu ja sitte sitä mukaa kun lapsia on tullu - -” (P4)

“Että jotenki me jossain vaiheessa mietittiin sitäkin, että muutettaisko pois täältä Tampereelta, mut jotenkin mun tuli niinku, mä en niinku raaskinnu luopuu tästä pihasta. Ja näistä kaikista kasveista, että mä oon niinku usein tuonu niitä jostain sillain, että mä tiedän mistä mä oon ne ottanu ja tuonu” (P3)

Clayton (2007) toteaa, että paikkakiintymys tai paikkatunne voidaan määritellä myös identiteettitunteeksi tai yhteydeksi yhtä hyvin kuin riippuvuudeksi fyysisestä ympäristöstä. Paikkatunnetta käsitetään tyypillisesti asuttujen ja elettyjen ympäristöjen kautta. Asuinympäristöjen ja pihojen kontekstissa paikkatunnetta vahvistaa pihojen sisältämä mahdollisuus toimia julkisena omistajansa identiteetin tai arvojen näyttämönä ja rakentajana: pihan ulkoasun kautta voidaan pyrkiä erottautumaan, rakentamaan itsetuntoa tai viestimään ahkeruudesta ja tehokkuudesta. (Clayton 2007, 216.)

Myös Gross ja Lane (2007, 235) ovat eri ikäisten pihasuhteita käsittelevässä tutkimuksessaan todenneet, että pihat ovat erityisesti aikuisille talonmistajille välineitä oman identiteetin ilmaisuun. Piha nähtiin paikkana, joka sekä tarjosi puitteet omalle luovuudelle ja omaleimaisuuden toteuttamiselle, että myös toimi niiden näyttämönä ulospäin. (Gross ja Lane 2007, 235.)

Myös omassa aineistossani piha selkeästi toimi haastateltavien omien mieltymysten ja arvostusten fyysisenä ilmentymänä. Oman pihan sijainnin juuri kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa Pispalassa ei koettu vaikuttavan pihan ilmiasuun, vaan piha kaikkine elementteineen koettiin niin omaksi, että piha näyttäisi samalta, vaikka se sijaitsisikin jossain muualla. Haastateltavat luettelivat useita sellaisia konkreettisia asioita, joita heidän pihastaan varmasti löytyisi sijaitsi piha sitten missä tahansa. Jotkut pihan kasvit olivat jopa kulkeutuneet mukana edellisistä pihoista.

”- - kasvatan kasveja siemenestä hyvin paljon. Mä en oo oikeestaan ostanu mä oon, tää on pienen budjetin piha, se on mulla vähä semmonen niinku arvokysymys että, ja semmonen niinku harrastus että, mun mielestä se on niinku oikee tapa harrastaa, ku se tehdään niinku alusta lähtien.” (P2)

“- - jos nyt oletusarvo on, että me asuttas puutalossa, jossain, niin mä väitän että

se olis samannäkönen. - - Tän näkönen se oli siellä missä mä Jyväskylässäkin asuin.” (P4)

Samalla kun pihat ilmensivät haastateltavien omia mieltymyksiä, arvostuksia ja persoonaa, ne tulivat myös ilmentäneeksi haastateltavien näkemyksiä siitä, millaisia pihaympäristöjä Pispalassa tulisi vaalia. Haastateltavat pohtivat Pispalan luonteeseen kuuluvan runsaat ja jopa vähän villiintyneet pihat, joihin olennaisena osana kuuluu tietyt perinteiset pihakasvit. Vaikka haastateltavat eivät kokeneet pihansa sijainnin juuri Pispalassa vaikuttavan oman pihansa ilmiasuun, he olivat kuitenkin omilla pihoillaan mukana säilyttämässä perinteistä ja kulttuurihistoriallisesti arvokasta Pispalaa.

“Niin vähä semmonen vapaampi jotenki, jotain semmosta villiä, rehottavaa saa olla. Mä koen vieraaks sen, että on niin kauheen täsmällistä. Se ei musta kuulu tän alueen luonteeseen.” (P2)

Vaikka haastateltavat toisaalta näkivät Pispalassa olevan tilaa erilaisille asumisratkaisuille, pihoille ja ”antaa kaikkien kukkien kukkia” –kulttuurille, oma piha osana perinteistä Pispalaa oli monille haastateltaville tärkeä asia. Pispala vanhan perinteisen puutalokulttuurin ja uuden modernimman rakentamisen ja pihanpidon kohtaamispaikkana oli sekä monelle haastateltavalle, että muille kesän aikana kohtamilleni pispalalaisille tärkeä ja tunteita herättävä puheenaihe. Näitä uuden ja vanhan Pispalan jännitteitä pohdin edellä luvussa neljä.

5.2.4 Piha sosiaalisten tapahtumien näyttämönä

Pihat eivät pelkästään ole paikkoja, jossa ihminen kohtaa luonnon, vaan ne ovat myös paikkoja toisten ihmisten kohtaamiselle. Pihat ovat perinteisestikin olleet näyttämöitä sosiaaliselle kanssakäymiselle. Paikkoja, joissa kohdataan ja vietetään elämän merkkihetkiä. (Howett 1990, 257.) Urbaanien viheralueiden terveysvaikutuksia tarkastelleet Konstantinos ja Green (2011) ovat havainneet, että sosiaaliset suhteet ja tunne kuulumisesta johonkin yhteisöön ovat olennaisia ihmisen hyvinvoinnille. Urbanit viheralueet tarjoavat mahdollisuuksia sosiaaliselle toiminnalle ja osaltaan vahvistavat yhteisöllisyyden tunnetta. (Konstantinos ja Green 2011, 268.)

Myös omien haastateltavieni pihat olivat sosiaalisen toiminnan paikkoja, joissa luonnon lisäksi kohdattiin myös toisia ihmisiä. Usealle haastateltavalle piha oli lähinnä oman perheen ja lähipiirin paikka, joka varsinkin lasten ollessa pieniä oli toiminut monenlaisen sosiaalisen puuhan näyttämönä. Gross ja Lane (2007) ovat eri ikäryhmien pihan hoidolle antamia merkityksiä tutkiessaan havainneet, että piha sosiaalisen kanssakäymisen paikkana oli tärkeä erityisesti lapsille ja vanhemmille, jotka muistelivat lapsuuden pihvoja (Gross ja Lane 2007, 238).



Kuva 5. Sosiaalisten kohtaamisten paikka omenapuun alla. Kuva: Laura Ojanen 2014.

Haastateltavani kertoivat pihan hoidon ja pihan arkisten puuhien itsessään olevan perheen yhteisiä sosiaalisia tapahtumia. Muokkaamiseen, istuttamiseen, kitkemiseen, pihasta nauttimiseen ja luonnon seuraamiseen osallistuivat usein kaikki pihan asukkaat yhdessä. Kesäaikaan piha toimi kodin jatkeena, kun sisätiloista siirryttiin ulos syömään, istuskelemaan ja seurustelemaan. Sosiaalinen puuhastelu oli monelle haastateltavalle selkeästi pihan toimintojen keskiössä, mutta pihassa seurustelu rajoittui usein oman perheeseen ja lähimpään ystäväpiiriin.

” - - silloin kun lapset oli pieniä niin silloinhan siis, niinkun lasten kanssa oltiin aika paljonkin tossa pihassa kun toi oli sopivan kokonen ja näin että siin on niinku lasten kans leikitty ja niil on ollu uima-altaat ja näin. - - Tietenki siis istutaan tuolla ja saatetaan syödä ja grillataan ” (P4)

“Lähinnä se on semmosta, että viihdyttäis yhdessä mahdollisimman hyvin, että kesällä on laitettu leikkejä silloin kun ne on ollu pieniä, niin majaa tuohon tuolien ja vilttien avulla - - ” (P5)

Bhatti ja Church (2001) ovat pihoja ihmisen ja luonnon kohtaamispaikkoina käsittelevässä tutkimuksessaan todenneet, että samalla kun toisille piha on ensisijaisesti paikka sosiaaliselle kanssakäymiselle, on se toisille paikka, josta tilallisin järjestelyin pyritään tekemään mahdollisimman yksityinen. Yksityiseksikin määritelty piha on kuitenkin avoin sosiaaliselle kanssakäymiselle perheen ja läheisten ystävien kanssa. (Bhatti ja Church 2001, 378.)

Toisaalta haastateltavieni pihat toimivat välittäjinä myös laajemmalle sosiaaliselle kanssakäymiselle. Pihoissa järjestettiin juhlia ja pihojen välityksellä osallistuttiin naapuruston tapahtumiin tai yhteisiin projekteihin. Clayton (2007) on pihanhoidon motivaattoreita kartoittavassa tutkimuksessaan todennut, että ystävien kanssa oleilu on pihan käyttötavoista kolmanneksi tärkein heti pihan ihailun ja luonnon havainnoin jälkeen (Clayton 2007, 219).

“Keväällä se sulaa, me pidetään kompostinsulatusjuhlat, on nyt pidetty kaks kertaa, mikä tarkoittaa sitä, että maaliskuussa mä viritän tohon nuotion ja me istutaan siinä ja paistetaan makkaraa ja juodaan olutta ja virtsataan kompostiin. Jolloin se sulaa ja lähtee käyntiin, maaliskuu-huhtikuussa ” (P4)

”- - meillä oli semmonen projekti tässä, että kaikki keräs etanoita. Tästä, noi ja noi ja noi [naapurit] ja me. Kaikki omalta pihaltaan - - ” (P2)

Vaikka haastateltavieni yhteydenpito ja seurustelu muun naapuruston kanssa ei välttämättä ollut kovin syvällistä, se oli kuitenkin aktiivista ja vastavuoroista. Naapureille

huikkailtiin aitojen yli, naapurien kanssa käytiin keskusteluja ajankohtaisista pihanhoitoon liittyvistä aiheista ja pihan sato liikkui sekä aitojen yli naapuriin, että laajemmalle alueelle. Pihan hoidon elvyttäviä vaikutuksia tutkinut Lewis (1990) on tutkimuksessaan havainnut pihan hoidon tarjoavan hedelmällisen alustan sosiaaliselle kanssakäymiselle, kun aitojen yli jaetaan kokemuksia pihanhoidon onnistumisista ja ongelmista (Lewis 1990, 247).

“Että on semmosta kivaa, ja aina huiskataan yli ja tuo vaalea talo - - siinä on nyt semmonen sinkkunainen ja hänen miesystävänsä - - ne jo kaukaa aina nii huiskaa tällai koko kädellä että” (P5)

”- - lähinaapurista niin, se talon isäntä toi sen mulle, joku kevät semmosen möykyn, josta mä en tiennyt, kun hän oli leikannut ja sitte kaivanu sen, kottikärryillä semmosen möykyn, ja mä en tienny, että miten päin se tulee koska siellä törrötti vaan semmosii, oliko juurta tai oksia, se sattuu meneen oikein päin ja sehän on kasvanut ihan valtavasti siinä.” (P2)

Urbaaneja siirtolapuutarhoja sosioekologisen muistin näkökulmasta tarkastelleet Barthel ja kumppanit (2010) ovat havainneet, että siirtolapuutarhat toimivat sosiaalisen toimintansa kautta säiliöinä ympäristöä koskevalle tiedolle ja edistävät näin kaikkien ekosysteemipalvelujen tuotantoa urbaaneilla alueilla (Barthel et al. 2010, 263). Näkemykseni mukaan myös urbaanit pihat voivat siirtolapuutarhojen tapaan toimia ympäristöä koskevan tiedon säiliönä. Haastateltavani kertoivat, että toisinaan puutarhan aitojen yli levisi myös pihanhoitoa koskeva tieto. Alueella menestyksekkäiksi havaittujen kasvien taimia jaettiin naapureihin ja samalla jaettiin myös tietoa toimivista pihanhoidon käytännöistä.

Pispalaa on varsinkin mielikuvissa pidetty yhteisöllisenä asuinalueena: paikkana, jossa naapurit tuntevat toisensa ja jossa asukkaat ovat aktiivisesti mukana luomassa alueelle elävää ja omaleimaista paikalliskulttuuria. Pispalan rakennustapaohjeessa todetaan, että Pispalassa asuminen on perinteisesti ollut yhteisöllistä, ja erityisesti pihoilla on ollut tärkeä rooli yhteisöllisyyden ylläpitämisessä. Menneisyydessä ahtaista asunnoista on siirrytty elämään pihoille, jotka ovat perinteisesti olleet avoimia ja väljästi rajautuneita.

Rakentamistapaohjeessa kiinnitetään huomiota siihen, miten asumisen yksityistymisen myötä tämä pihojen välityksellä tapahtuva sosiaalinen kanssakäyminen on häviämässä. (Pispala 2009, 42.)

Kaikille haastateltavilleni piha toimi pääasiassa oman perheen yhteisen toiminnan näyttämönä. Muut ihmiset, kuten sukulaiset ja lähipiiri, tulivat pihaan kutsuttuina. Naapurien välinen sosiaalinen kanssakäyminen tapahtui lähinnä kadulla tai pihasta pihaan aidan yli. Muutamassa haastattelussa mainittiin Pispalan maine yhteisöllisenä kaupunginosana, mutta tätä piirrettä haastateltavat eivät omassa arkisessa asuinympäristössään erityisesti tunnistanee.

“Must tuntuu, että vaikka Pispala on jotenki niinku yhteisöllinen olevinaan, mutta tota, niin ei must tällä alueella oo kauheesti semmosta. Jokainen on omalla pihallaan.” (P3)

Pispalan tapauksessa on hankala sanoa, onko yhteisöllisyyden väljähtymisessä kyse alueen gentrifikaatiosta vai vain yleisestä asumisen yksityistymisestä. Pispalan rakentamistapaohjeessa alueen yhteisöllisen luonteen nähdään olevan uhattuna ja säilyttämisen keinoksi mainitaan tonttien väljä rajautuminen, jolloin päivittäinen kommunikaatio pihasta pihaan tulisi luontevaksi (Pispala 2009, 43).

Mahdollista on myös, että Pispalan yhteisöllisyys ei ole kaikkien yhteisöllisyyttä, vaan asuinalueen nykyinen yhteisöllinen maine on seurausta tiettyjen piirien aktiivisesta sosiaalisesta toiminnasta. Yhteisöllistä toimintaa Pispalassa on syntynyt esimerkiksi Hirvitalon, Ryytimaan ja Kurpitsatalon ympärille, jolloin yhteisöllisyys on selkeästi tilallisesti rajautunutta ja vain tiettyjen ihmisten keskuudessa muodostunutta.

5.2.5 Piha luontosuhteen vahvistajana

Pihat ovat yksi tärkeimmistä ihmisen ja luonnon kohtaamisen näyttämöistä (Clayton 2007, 215). Asuinalueiden pihat eivät ole perinteisesti olleet ihmisen ja luonnon suhdetta käsittelevän keskustelun keskiössä, mutta arkipäivän ympäristöillä on tärkeä rooli luontosuhteen muotoutumisessa. Kuten ihmisen suhde paikkoihin yleensä, myös ihmisen

suhde ympäröivään luontoon muodostuu päivittäisissä rutiineissa (Bhatti & Church 2001, 366).

Luontosuhteesta ei eksplisiittisesti puhuta kulttuuristen ekosysteemipalveluiden yhteydessä, mutta pihojen kontekstissa suhde luontoon näyttäytyi haastatteluissani yhtenä tärkeimpänä pihasta saatavana aineettomana hyötynä. Pihan töiden ja pihan tapahtumien seuraamisen kautta haastateltavani olivat päivittäin tekemisissä luonnon kanssa. Säätä, vuodenaikojen vaihtelua ja luonnon kiertokulkua seurattiin ja havainnoitiin oman pihan kautta. Koska suurin osa haastateltavistani oli asunut samalla paikalla jo pitkään, oltiin luonnon hienoisetkin viestit alkavasta uudesta vuodenajasta opittu havaitsemaan ja tunnistamaan.

Pihan kautta tulkittiin myös laajempia ympäristössä tapahtuvia muutoksia: miten erilaiset kesät ja talvet vaikuttavat pihan kasveihin ja eläimiin, ja millä tavalla vuodenajat olivat asumisen saatossa muuttuneet. Vilkuna (1997) on urbaaneja luontokokemuksia käsittelevässä tutkimuksessaan todennut, että juuri vuodenaikojen ja vuorokaudenaikojen vaihtelun havainnointi luonnon välityksellä tuo luontokokemukseen tilallisen ja ajallisen ulottuvuuden (Vilkuna 1997, 174).

Lewisin (1990) mukaan pihanhoito saa juuri osallistumisen kautta aikaan aivan erityisen suhteen ihmisen ja luonnon välille. Kasvien kautta pihan tarkkailijalle paljastuu jatkuvuus, joka on ihmisen suunnitelmallisuuden tavoittamattomissa. Ihminen on pihansa kautta tekemisissä perustavanlaatuisten elämän voimien kanssa ja tulee pihansa kautta tietoisemmaksi laajemmista luonnon kokonaisuuksista ja rytmistä, vuodenaikojen vaihtelusta ja kasvun kiertokulusta (Lewis 1990, 247.) Vilkuna (1997) on puolestaan havainnut, että ihmisen kokemus omasta pienuudestaan suuren luonnon keskellä tuo näkyväksi ihmisen kokemuksen luonnosta suurena ja samalla turvallisena elämän ja olemisen perustana (Vilkuna 1997, 174).

”- - tuolla kompostilla mä oon joskus ollu ihan liikuttunu ku mä, ajattelen että, kuinka äkkiä tulee multaa, ja sitte kattoo niitä siellä mönkii monenlaista valtava määrä. Ja se jotenki se elämän niinkun, kiertokulku konkretisoituu tosi voimakkaasti. - - Ja siinäki tulee sitte tämmönen, mullon tullu muutaman kerran

tämmönen, niinku ihan voimakas olo, että mä oon osa tätä samaa kiertoa, että kohta mä oon multaa itsekin, ja se on niinkun, oikein. Että, että näin sen kuuluu olla ja se on, liikuttavaa.” (P4)

Gross ja Lane (2007) toteavat että erityisesti aikuiset nauttivat pihan kautta rakentuvasta suhteesta itsensä ja luonnon välille. Usein tämä suhteen muotoutumista edesautetaan tarkoituksenmukaisesti houkuttelemalla esimerkiksi lintuja pihaan ruokintalaitteiden avulla, tai sijoittamalla istuskelupaikkoja siten, että ympäröivästä luonnosta voidaan nauttia parhaalla mahdollisella tavalla. (Gross ja Lane 2007, 237.) Erityisen pihan kautta muodostuvaan luontosuhteeseen tekee suhteen vastavuoroisuus: pihan asukkaat sekä aktiivisesti osallistuvat pihaluonnon muokkaamiseen, että passiivisesti hyötyvät pihasta aineellisten ja aineettomien hyötyjen kautta.

Pihan hoidon elvyttäviä vaikutuksia tutkineen Lewisin (1990) mukaan voimme kokea ympäröivää kasvillisuutta joko havainnoimalla tai osallistumalla. Luonnonympäristöissä ja puistossa koemme ympäröivän kasvillisuuden pelkästään havainnoimalla, kun taas pihassa ja esimerkiksi ikkunalaudalla olevat kasvit tulevat havainnoimisen lisäksi koetuksi myös osallistumalla: pitämällä huolta kasveista. Suhde, joka ihmiselle muodostuu sekä osallistumalla että havainnoimalla koettuihin kasveihin, on vankempi kuin pelkästään havainnoimalla koettuihin kasveihin. (Lewis 1990, 245.)

Tekemisen ja vastavuoroisuuden seurauksena suhde pihaluontoon on siis selkeästi erilainen kuin suhde muuhun urbaaniin luontoon, kuten esimerkiksi kaupungin ylläpitämiin ja hoitamiin puistoihin. Pihaan liittyvät henkilökohtaiset muistot ja tunteet saavat aikaan pihaan liittyvän erityisen paikkatunteen ja aktiivinen osallistuminen pihan muokkaamiseen ja sitä kautta pihan ulkoasuun vaikuttaa myös suhteeseen, joka pihan ja pihan asukkaan välille muodostuu.

Vierailemissani pihoissa oli laaja valikoima kasveja, jotka haastateltavani olivat istuttaneet ja joista he olivat pitäneet huolta, toisista kasveista aina taimesta saakka. Tämän lisäksi osaan kasveja liittyi vielä erilaisia muistoja ja tarinoita, jotka tekivät yksittäisistä kasveista vielä entistä merkityksellisempiä. Kaikkien näiden tunteiden,

muistojen, merkitysten ja aktiivisen osallistumisen seurauksena pihaluontoon syntyi aivan erityinen suhde.

“Se [suhde pihaan] on jotain syvää, mitä meissä on, kun me ollaan agraariyhteiskunnasta noustu nopeasti tähän kaupunkiyhteiskuntaan niin, jotain semmosta. En mä osaa sitä tarkemmin eritellä” (P2)

”- se on toisaalta ihan mukavaa nyppiä noita ruohoja ja katella niitä ja, se on semmonen yhteys siihen luontoon. Et se on mulle niinku tärkeintä, mukavinta.” (P3)

Kaplan ja Kaplan (1990) puhuvat pihan hoidon terveydellisiä vaikutuksia käsittelevässä tutkimuksessaan luonnosta viehättymisestä tai lumoutumisesta (nature fascination). Heidän tutkimuksensa mukaan luonnosta lumoutuminen on yksi niistä asioista, jotka ihmiset kokevat tärkeimmiksi listatessaan pihanhoidosta saatavia hyötyjä. Tutkimuksessa todettiin, että pihaluonnosta on mahdollista lumoutua pihassa aktiivisesti toimimalla, passiivisemmin ihailemalla tai vain suunnittelemalla ja haaveilemalla tulevaisuuden pihaa. (Kaplan & Kaplan 1990, 240.) Myös omat haastateltavani puhuivat monin tavoin siitä, miten pihaluonto jatkuvasti yllättää ja hämmästyttää.

“Mä taas koen niinku sen, joka keväisenä hämmästyksenä siis sen elinvoiman, mikä niinku hetkessä, pölähtää, kun tulee se ensimmäinen niinku sade keväällä, ja lämpötila, pysyttelee yli nollan yöllä, näin, tai lähellä jopa kymmentä astetta, niin jotenkin, se on niinku TSURK, kuin räjähdys se, että jossain niinku on varastoituneena se elinvoima” (P4)

Sekä luonnosta lumoutuminen, että luonnon suuruuden aistiminen liittyvät olennaisesti luontosuhteen muodostumiseen. Bhatti ja Church (2001) ovat todenneet pihojen olevan paikkoja, joissa ihmisen toiminnalla on vaikutusta tilan käyttöön ja siihen, kuinka luontoa tunnetaan ja tulkitaan (Bhatti & Church 2001, 367).

Luonnon monitahoinen aistiminen ja itsensä sijoittaminen suhteessa luontoon vaikuttavat siihen, millaisena luonto ihmiselle näyttäytyy, ja miten ihminen luonnossa toimii. Pihojen

kontekstissa luontosuhde – millaisena ihminen näkee luonnon ja miten hän näkee itsensä suhteessa siihen – muodostuu erityisen tärkeäksi.

Arvojen vaikutusta pihanhoidon käytäntöihin tutkineiden Kieslingin ja Manningin (2010) mukaan se, millaisena ihminen näkee luonnon, vaikuttaa merkittävästi pihanhoidotapoihin, jotka edelleen vaikuttavat luontoon myös pihan aitojen ulkopuolella. Valinnat, joita pihan asukas pihassaan tekee esimerkiksi lannoitteiden, torjunta-aineiden, kastelun ja kasvien suhteen, vaikuttavat pihaa laajempiin paikallisiin ekosysteemeihin: kasvillisuuteen, eliölajien elinympäristöihin sekä veden ja ilman laatuun. (Kiesling & Manning 2010, 316.)

Osallistumisen, havainnoinnin, ihailun, hämmästelyn ja lumoutumisen seurauksena kullekin haastateltavalleni oli muodostunut persoonallinen suhde ympäröivään pihaluontoon. Luontosuhde ilmeni heidän pihoissaan monilla tavoilla. Ymmärrys siitä, miten luontoon tulisi suhtautua, omat arvot sekä käsitys siitä, millaisia pihaympäristöjä Pispalassa tulisi vaalia, vaikuttivat siihen, miltä pihat näyttivät.

Haastateltavani katsoivat, että Pispalassa tulisi vaalia perinteisiä, runsaita ja vehreitä pihoja, ja he toteuttivat tätä näkemystään omassa pihassaan. Haastateltavani pitivät tärkeinä myös perinteisten kasvien kasvatusta sekä eräänlaista ”tee se itse” –kulttuuria, jossa kasvit kasvatettiin itse siemenestä lähtien. Myös suurin puutarhamarketteihin ja isolla rahalla rakennettuihin pihoihin haastateltavani suhtautuivat varauksella.

Yleisesti ottaen voisi sanoa, että haastateltavani suhtautuivat luontoon jokainen omalla tavallaan, mutta kaikessa puheessa oli läsnä suuri arvostus ja kunnioitus luontoa kohtaan. Haastateltaviani voisi kuvailla enemmän luontoa itseisarvona pitäviksi suojelijoiksi ja säilyttäjiksi kuin luontoon välineellisesti suhtautuviksi tai moderneiksi uudistajiksi. Jokapäiväiset oman pihan kautta saadut luontokokemukset ja aktiivinen osallistuminen ympäristön muokkaamiseen olivat osaltaan vuosien saatossa vahvistaneet näitä näkemyksiä. Nämä arvostukset ja näkemykset ottivat fyysisen muodon haastateltavien omissa pihoissa ja vaikuttivat edelleen ympäristöön myös pihan aitojen ulkopuolella.

5.2.6 Pihojen muut kulttuuriset ekosysteemipalvelut

Pihojen kontekstissa tärkeimmiksi kulttuurisiksi ekosysteemipalveluiksi muodostuivat virkistys ja palautuminen, esteettiset kokemukset, paikkatunne, sosiaaliset ulottuvuudet sekä luontosuhteen vahvistuminen. Kun haastatteluissa tärkeiksi arvostettuja palveluita peilataan YK:n vuosituhatarvioon ja sen jälkeen kulttuurisista ekosysteemipalveluista käytyyn keskusteluun, vähemmän tärkeiksi palveluiksi pihojen kontekstissa arvotetaan oppimisen kokemuksia, inspiraatiota, henkisiä ulottuvuuksia ja kulttuuriperintöä. Ekoturismi jätettiin tässä tutkimuksessa tarkoituksellisesti tarkastelun ulkopuolelle eikä siitä näin ollen haastatteluissa juurikaan keskusteltu.



Kuva 5. Köynnöskasvista syksyllä askarrellut kranssit. Kuva: Laura Ojanen 2014.

Kulttuuriset ekosysteemipalvelut ovat luonteeltaan yhteenkietoutuvia ja monitahoisia: sama pihan puuha, ulottuvuus tai ominaisuus voi tuottaa seurauksen, joka on samaan aikaan luokiteltavissa osaksi useampaa kulttuuristen ekosysteemipalvelujen kategoriaa. Esteettisten kokemusten ohessa useampi haastateltava mainitsi miten vuosi vuodelta oppi aina paremmin muokkaamaan pihastaan sellaisen, jossa kaunista ja kukkivaa katseltavaa riittäisi aina kasvukauden alusta loppuun saakka. Tarkkailun ja seuraamisen tuloksena opittiin tunnistamaan lintuja ja kasveja sekä havaitsemaan vuodenaikojen kiertoa ja muita luonnon prosesseja.

Sekä luontosuhteen vahvistumiseen, virkistymiseen ja palautumiseen, että esteettisiin kokemuksiin saattoi liittyä henkisiä ulottuvuuksia, jolloin pihan kautta tunnettiin luonnon mykistävyys ja voima. Myös inspiraatio kytkeytyi usein osaksi jotakin toista kulttuuristen ekosysteemipalveluiden kategoriaa: yksi haastateltava kertoi pihansa maisemien inspiroimana tehneensä laulun, toinen mainitsi vehreän ympäristön edesauttavan luovaa kirjoitusprosessia. Monet haastateltavat saivat pihan tarjoamista tuotantopalveluista, kuten ravinnosta tai materiaaleista, inspiraatiota ruuanlaittoon tai askarteluun.

Vaikka pihoissa toiset kulttuuriset ekosysteemipalvelut olivat selkeästi tärkeämpiä kuin toiset, voidaan pihoissakin silti havaita kaikki aiemmassa tutkimuksessa ja aihetta koskevassa keskustelussa hahmotellut kulttuuristen ekosysteemipalvelujen ulottuvuudet. Vaikka ekoturismista ei varsinaisesti haastatteluissa keskusteltu, ovat pihat perinteisen Pispalan säiliöinä tärkeässä osassa Pispalan kulttuurihistoriallisen maiseman ylläpitämisessä, mikä edelleen edistää alueelle suuntautuvaa turismia. Ilman perinteisiä taloja ja pihoja ei olisi pispalalaista maisemaa, ja ilman maisemaa ei olisi turismia.

Ekosysteemipalveluista käytävä tieteellinen keskustelu ei suoraan määrittele luontosuhteen vahvistumista kulttuuriseksi ekosysteemipalveluksi, mutta pihojen kontekstissa se nousi yhdeksi merkittävimmistä pihasta saatavista aineettomista asioista. Myös luontosuhteen vahvistuminen kietoutui osaksi muita kulttuurisia ekosysteemipalveluita, sillä kaikki pihassa vietetty ja puuhasteltu aika toi pihan asukkaat lähemmäksi luontoa, lisäsi ymmärrystä luonnon kiertokulusta ja prosesseista ja näin vaikutti siihen, miten ihmiset pihassaan toimivat. Erityisesti pihoissa, joissa luonnon

kanssa ollaan aktiivisessa vastavuoroisessa suhteessa, suhde luontoon on keskeinen. Pihojen kontekstissa luontosuhteen merkitys korostuu, sillä pihassa omien arvostusten ja mieltymysten perusteella tehdyt ratkaisut vaikuttavat luontoon myös pihan ulkopuolella.

Koska keräsin aineistoni kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa Pispalan kaupunginosassa, on kulttuuriperinnön vaaliminen alueella olennainen ekosysteemipalvelu, vaikka se ei haastatteluissani noussutkaan erityisesti esille. Vanhat rakennukset ja perinteiset pihat ovat säilyttäneet ja tuoneet paikallista kulttuuriperintöä nykypäivään ja toimivat näin kulttuuriperintöpalvelun tarjoajina koko Pispalalle ja kaikille alueella vieraileville. Pispalalaisittain tavanomaisia tai erityisen perinteisiä pihoja perinteisine kasveineen ja puutaloineen vaalivat haastateltavani antavat merkittävän panoksensa kulttuurihistoriallisesti merkittävän pispalalaisen maiseman säilyttämiseen.

6 Mitä pihat opettivat?

Tämän luvun tarkoituksena on pohtia lähemmin pihoista tekemiäni löydöksiä ja syventyä miettimään, mitä pihoista voidaan oppia. Ensin keskityn lähemmin kulttuuristen ekosysteemipalvelujen käsitteeseen ja erittelen, millä tavoin pihojen tarkastelu uudelleenmäärittää käsitettä. Mietin hieman myös sitä, kenelle ja miten ekosysteemipalveluiden käsite kokonaisuudessaan on hyödyllinen. Lopuksi pohdin vielä menetelmiäni, aineistoani ja mahdollisia jatkotutkimuskohteita.

6.1 Pihat uudelleenmäärittämässä kulttuurisia ekosysteemipalveluita

Sanotaan, että ekosysteemipalveluista on alettu varsinaisesti puhua vasta, kun osasta ekosysteemipalveluja, esimerkiksi riittävästä puhtaasta vedestä ja ravinnosta, on tullut globaaleja ongelmia. Keskustelun keskiössä ovat olleet ilmastonmuutoksen, luonnon monimuotoisuuden vähenemisen ja saastumisen seurauksena uhattuna olevat ekosysteemien tuotanto-, säätely- ja tukipalvelut. Kuitenkin myös monet kulttuuriset ekosysteemipalvelut ovat tulleet uhanalaisiksi. Hiljaisuus, lintujen laulu, kaunis maisema tai virkistäytymiseen sopivat luonnonympäristöt ovat käyneet yhä harvinaisemmiksi, ja ne ovat monien muiden ekosysteemipalveluiden tapaan muuttuneet hyvin paikallisiksi, vain joidenkin saatavilla oleviksi resursseiksi.

Luonnosta saatavia aineettomia resursseja aina esteettisistä kokemuksista henkisiin elämyksiin ja sosiaalisiin ulottuvuuksiin on tutkittu paljon, ja niiden vaikutuksesta inhimilliseen hyvinvointiin ollaan yksimielisiä. Luonnon aineettomia ulottuvuuksia – joista nykyään usein puhutaan juuri kulttuurisina ekosysteemipalveluina – on alettu enemmän ja enemmän huomioida myös maankäytön suunnittelussa. Kulttuurisia ekosysteemipalveluita on pyritty kattavasti kartoittamaan eri konteksteissa ja muokkaamaan niitä yhteismitallisiksi muiden ekosysteemipalvelujen kanssa hahmottelemalla niille rahallista arvoa.

Kulttuurisia ekosysteemipalveluita on tutkittu asuinalueiden ja kaupunkien konteksteissa, mutta pihat ovat olleet toistaiseksi melko tutkimatonta maaperää. Tämä tutkimus osoittaa, että kulttuuristen ekosysteemipalveluiden käsite eri ulottuvuuksineen soveltuu myös

pihojen tarkasteluun. YK:n vuosituhannen ekosysteemi-arviossa hahmoteltu ja sittemmin valtavirtaistunut kulttuuristen ekosysteemipalveluiden käsitteen rajausta ei kuitenkaan sellaisenaan yletä kattamaan kaikkia niitä tasoja ja nyansseja, jotka erottavat pihat kaikista muista luontokohteista.

Yhdeksi tärkeimmistä pihoista saatavista aineettomista hyödyistä haastatteluissani ilmeni pihassa tapahtuvan vastavuoroisen toiminnan seurauksena muodostuva ja vahvistuva luontosuhde. Pihan välityksellä vahvistuva suhde luontoon oli jollain tapaa läsnä jokaisessa tarkastelemassani pihassa. Pihan kautta havaittiin vuorokauden- ja vuodenaikojen vaihtelut ja tulkittiin ympäristössä tapahtuvia muutoksia, aistittiin luonnon kiertokulkua ja tultiin tutuiksi kasvi- ja eläinkunnan edustajien kanssa. Kaikista näistä osasista hiljalleen muodostuu ihmisen suhde luontoon: mistä lähtökohdista käsin luontoa arvostetaan, miten luonnossa ollaan ja miten vuorovaikutuksessa luonnon kanssa toimitaan. Tätä käsitysten ja arvostusten kimppeä kutsutaan luontosuhteeksi.

Aiemmassa tutkimuksessa ja ekosysteemipalveluita käsittelevässä keskustelussa luontosuhteesta ei juuri tällä termillä puhuta, eikä luontosuhdetta suoraan luokitella osaksi kulttuuristen ekosysteemipalveluiden käsitettä. Pihojen kontekstissa luontosuhteen vahvistuminen näyttäytyi kuitenkin yhtenä merkittävimmistä pihan ulottuvuuksista. Aiemmassa tutkimuksessa on puhuttu esimerkiksi lähiluonnon kautta tapahtuvasta ympäristön laajempien prosessien seuraamisesta, pihanhoidon aktiivisesta osallistavasta ulottuvuudesta ja luonnosta lumoutumisesta. Itse näen nämä kaikki elementit osana luontosuhteen vahvistumista.

Pihat ovat monella tapaa erilaisia kuin muut koskemattomat tai ihmisen muokkaamat luontokohteet. Pihat ovat asukkailleen niitä arkisia paikkoja, joissa luonto kohdataan joka päivä, vuodenajasta tai säästä riippumatta. Suhde, joka asukkaan ja pihan välille muodostuu, on aivan erityinen, ja se muodostuu vuosien saatossa ja aktiivisesti ympäristön muokkaamiseen osallistumalla. Myös omistaminen tuottaa aivan erityistä piha-asukassuhdetta sitoessaan ihmisen ja paikan tiiviisti yhteen. Nämä pihoja leimaavat erityiset piirteet edesauttavat myös vahvan luontosuhteen muodostumista.

Kuitenkin varsinkin kaupungeissa pihattomia ihmisiä on paljon ja päivittäisen luontokohtaamisen paikkoja ovat esimerkiksi puistot ja kaupunkimetsät, joissa luonto tulee koetuksi ja havaituksi oleilemalla, ohikulkumatalla ja lenkkipolun varrella. Suhde, joka näihin luontopaikkoihin muodostuu, poikkeaa pihoista erityisesti siinä, että niistä puuttuu vuorovaikutus eli aktiivinen osallistuminen ympäristön muokkaamiseen. Kuitenkin kaupunkimetsistä tai puistoista voi pihojen tapaan tulla tuttuja ja rakkaita niiden ollessa monelle kaupunkilaisille ensisijaisia luontokohtaamisen paikkoja. Myös muiden luontokohteiden kuin pihojen voisi näin ajatella vaikuttavan positiivisesti luontosuhteen muodostumiseen, ja luontosuhteen vahvistuminen olisi aiheellista ottaa huomioon myös laajemmin kulttuurisia ekosysteemipalveluita käsittelevässä keskustelussa.

Toisaalta voidaan kysyä, miten mielekästä on luokitella luontosuhteen muodostuminen ja vahvistuminen osaksi kulttuurisia ekosysteemipalveluja? Ekosysteemipalveluiden käsite on luotu kuvaamaan niitä hyötyjä, joita ihmiset ympäröivistä ekosysteemeistä saavat, ja koko käsitteen keskiössä on ihmisen luonnosta saama hyöty. Näin ollen voidaan kysyä, millä tavoin ihminen hyötyy vahvistuvasta luontosuhteesta? Tuottaako se lisääntyvän ymmärryksen kautta tasapainoa ja henkistä hyvinvointia? Vai onko hyötyjä sittenkin itse luonto? Tekeekö lisääntyvä ymmärrys luonnon perustavanlaatuisista prosesseista ihmisistä suojelijoita ja säilyttäjiä, jotka suhtautuvat luontoon arvostavasti ja kunnioittavasti?

Nämä kaikki ihmisen ja luonnon suhteeseen liittyvät kysymykset ansaitisivat osakseen lähempää tarkastelua. Monista ratkaisemattomista kysymyksistä huolimatta ehdotan, että luontosuhde otettaisiin osaksi kulttuurisista ekosysteemipalveluista käytävää keskustelua ja käsitteen määrittelyä. En näe luontosuhteen tietynlaista käsitteellistä hahmottomuutta ongelmana, vaan näen sen ekosysteemin tarjoama aineettomana hyötynä sopivan hyvin osaksi kulttuuristen ekosysteemipalveluiden kategoriaa. Kulttuuristen ekosysteemipalveluiden käsitteellä katetaan ekosysteemien aineettomia hyötyjä ja ne ovat kokonaisuudessaan muihin ekosysteemipalveluihin verrattuna luonteeltaan hahmottomampia ja epämääräisemmin rajautuneita.

Kulttuurisen ekosysteemipalvelun todellinen hyöty konkretisoituu vasta palvelun vastaanottajassa, ja samasta palvelusta saatetaan eri ihmisten toimesta kokea laaja kirjo erilaisia hyötyjä ja vaikutuksia. Kaunis maisema tai rauhallinen tunnelma koetaan lukemattomilla erilaisilla tavoilla, eivätkä niistä saatavat hyödyt ole palvelun vastaanottajilla keskenään identtisiä.

Ekosysteemipalveluista käytävässä tieteellisessä keskustelussa luonnosta saatavat esteettiset kokemukset mainitaan yhtenä kulttuurisena ekosysteemipalveluna. Omassa aineistossani tärkeiksi nousivat esteettisten elämysten lisäksi myös muut pihasta saatavat aistimelliset kokemukset: tuoksut, äänet ja tuntemukset. Eri aistein havaittavat luonnon ulottuvuudet kietoutuivat usein osaksi muita kulttuurisia ekosysteemipalveluita: virkistäytymistä, paikkatunteen muodostumista ja luontosuhteen vahvistumista. Lintujen laulusta huomattiin vuodenajan vaihtuvan toiseksi, tuulen suhina koettiin rauhoittavana, lumen tuoksu virkistävänä ja vehreä maisema inspiroivana.

En näe pihojen tässä suhteessa poikkeavan juurikaan muista luontokohteista. Samaan tapaan ympäristön ääniä, tuoksuja ja erilaisia tuntoaistilla havaittavia tuntemuksia voi aistia myös puistoissa, metsissä ja järvien rannoilla, ja kukin aistihavainnon vastaanottaja vaikuttaa tästä omalla tavallaan. Tuntuukin perusteettomalta nostaa esteettiset kokemukset muita aistimellisiä kokemuksia tärkeimmiksi ja jättää tuoksut, äänet ja tuntemukset tarkastelun ulkopuolelle. Luonnon ääniä ja hiljaisuutta osana luontokokemusta onkin jo jonkin verran tutkittu, enkä näe syytä miksi ei kuulo-, haju- ja tuntoaistein havaittuja luonnon ulottuvuuksia voisi luokitella esteettisten kokemusten tavoin osaksi kulttuurisia ekosysteemipalveluita.

Kulttuuristen ekosysteemipalveluiden luokka on kaikista ekosysteemipalveluiden kategorioista hahmottomin ja epämääräisin. Tuotanto-, säätely ja tukipalvelut ovat helpommin hahmotettavissa, niiden konkreettiset sijainnit kartalle merkittävissä ja hyödyt mitattavissa. Kun aletaan pohtia ekosysteemien tarjoamia aineettomia palveluita, asiat mutkistuvat, eikä mikään olekaan enää niin itsestään selvää ja sormella osoitettavissa.

Lopulta kaikki kulttuuriset ekosysteemipalvelut kietoutuvat osaksi toisiaan ja niistä on enää hankala sanoa, mitä ekosysteemipalvelun kategorialle ne ilmentävät. Linnunlaulu

pihassa on aistimellinen kokemus, joka rauhoittaa ja virkistää, on elimellinen osa juuri kyseistä pihaa, tuo mieleen muistoja menneisyydestä ja voi osaltaan ilmentää vuoden kiertoa sekä sitoa ihmisen lähemmäksi luontoa ja sen perustavanlaatuisia prosesseja.

Yhteistä kaikille kulttuurisille ekosysteemipalveluille tuntuukin olevan vain aineettomuus. Ihmisten käsitykset luontokokemusten tarjoamista aineettomista hyödyistä ovat hyvin subjektiivisia, eikä kulttuuristen ekosysteemipalveluiden käsite siten tule ehkä koskaan valmiiksi. Jokainen uusi tarkasteltava ekosysteemi ja kokemuksiaan jakava ihminen tuo mukaan uusia näkökulmia ja ennenkuulumattomia elämyksiä.

6.2 Keitä ekosysteemipalvelujen käsite palvelee?

Ekosysteemipalvelut ovat käsitteenä kohdanneet kritiikkiä erityisesti ihmiskeskeisyytensä ja palvelujen rahalliseen arvottamiseen liittyvän keskustelun vuoksi. Kritiikki lähtee ajatuksesta, että ekosysteemipalvelut ihmiskeskeisenä käsitteenä typistävät luonnon monimuotoisuuden ja monimutkaiset prosessit rahallisesti arvoitettaviksi kokonaisuuksiksi. Sekä ekosysteemipalvelut itsessään, että pyrkimykset niiden arvottamiseen nähdään sosiaalisesti värittyinä kokonaisuuksina ja prosesseina, jotka parhaimmillaankin kykenevät vain heijastelemaan luonnon biofyysistä todellisuutta. Kritiikissä luonto nähdään itsessään mittaamattoman arvokkaana, ja ekosysteemipalvelujen käsite välineenä alistaa luonto markkinatalouden logiikalle.

Tämä tutkimus on lähtenyt ajatuksesta, että ekosysteemipalvelujen käsite on tarkoituksellisen ihmiskeskeinen sen pyrkiessä kuvaamaan ekosysteemien ihmisille tuottamia hyötyjä. Ekosysteemipalvelut käsitteenä ei edes pyri objektiivisesti kuvaamaan luonnon biofyysistä todellisuutta: se ei ole käsitteen tarkoitus ja lisäksi se on tehtävänä täysin mahdoton. Jokainen pyrkimys objektiivisesti kuvata luonnon todellisuutta epäonnistuu tavalla tai toisella, ja jokainen yritys käsitteellistää monimutkaista ilmiötä on jollain tapaa vajavainen.

Tässä tutkimuksessa sekä ekosysteemipalvelut että pyrkimykset niiden arvottamiseen käsitetään sosiaalisesti rakentuneina ja ihmisen värittäminä kokonaisuuksina, joiden rahallinen arvo vaihtelee ajallisesti ja paikallisesti. Erityisesti kulttuuristen

ekosysteemipalvelujen kohdalla yksittäisen palvelun arvottaminen on hankalaa, ja vaikka rahamääräinen arvo onnistuttaisiinkin laskemaan, se ei olisi laajasti yleistettävissä kaikkiin aikoihin ja paikkoihin. Siinä missä toinen näkee romahtamaisillaan olevan maakellarin, toinen näkee mittaamattoman arvokkaan muistojen yhteenkietoutuman.

Käsitteenä ekosysteemipalvelut auttaa käsittämään ja konkretisoimaan ympäröivien ekosysteemien tarjoamaa hyötyjen monitahoista kimppua. Näen ekosysteemipalvelut eräänlaisena käsitteellisenä siltana, joka yhdistää ihmisiä eri tieteenaloilta: luonnontieteilijöitä, insinöörejä, yhteiskuntatieteilijöitä ja ekonomisteja. Koen ekosysteemipalvelut kaikkine ulottuvuuksineen hyödyllisenä ja käytännöllisenä käsitteenä erilaisilla yhteiskunnan aloilla – erityisesti maankäytön suunnittelussa. Varsinkin kulttuuristen ekosysteemipalvelujen alueellinen tarkastelu ja kartalle sijoittaminen tuvat näkyväksi sellaiset paikkoihin liittyvät tunteet ja arvostukset, jotka saattaisivat muuten jäädä tunnistamatta.

Tässä tutkimuksessa halusin tuoda näkyväksi urbaanien pihojen näkymättömät ulottuvuudet. Urbaani piha ei ole etuoikeutettujen kaupunkilaisten ylellinen leikkikenttä: se on muistojen, tiedon ja tunteiden säiliö, jossa virkistäydytään, ollaan yhdessä muiden kanssa, jossa vaikututaan kauneudesta ja jossa luonto tulee osaksi jokapäiväistä elämää.

Tämä tutkimus on keskittynyt kuvaamaan perinteisten ja tavanomaisten Pispalan pihojen kulttuurisia ekosysteemipalveluja. Tutkimuksessa tarkastelun ulkopuolelle jäivät kenttätöjaksolla moderneiksi määrittelemäni pihat, jotka olivat sekä kasvistollisesti ja toiminnallisesti yksipuolisia perinteisiin ja tavanomaisiin pihoihin verrattuna. En näe modernien pihojen puuttumista tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta ongelmallisina, sillä vastaus tutkimuskysymykseen löytyi parhaiten juuri kasvistollisesti ja toiminnallisesti monipuolisempia pihoja tarkastelemalla. Kuitenkin modernit pihat saattaisivat tutkimuskenttänä olla mielenkiintoinen alusta uudelle kulttuuristen ekosysteemipalvelujen tutkimukselle, ja ne voisivat tuoda uutta informaatiota ihmisen radikaalisti muokkaamien ympäristöjen tarjoamista ekosysteemipalveluista. Modernit pihat ja laajemmin modernit rakennetut ympäristöt kulttuuristen ekosysteemipalvelujen tarjoajina olisi mielenkiintoinen jatkotutkimuksen kohde.

Lisäksi jatkotutkimusta ajatellen haluisin nostaa esiin tämän tutkimuksen näkyväksi tekemän luontosuhteen muotoutumisen ja arkipäiväisten luontokohtaamisen merkityksen tämän suhteen vahvistumisessa. Jatkotutkimuksen kannalta juuri luontosuhde muodostuu mielenkiintoiseksi käsitteeksi, sillä se miten ihminen luonnossa toimii, on seurausta siitä, miten ihminen luontoon suhtautuu. Pihossa tämä suhde vaikuttaa pihanhoidollisiin valintoihin: kasvien istuttamiseen ja karsimiseen, kasteluun, lannoittamiseen, eläinten torjuntaan tai houkutteluun sekä läpäisevän tai villin maa-alan säätelyyn. Kaupunkien keskustoissa tai koskemattomissa luonnonympäristöissä persoonallisen luontosuhteen vaikutukset ihmisen toimintaan ovat erilaisia, mutta varmasti merkittäviä. Luontosuhteen muodostuminen ja sen konkreettinen merkitys luonnossa toimimiselle ansaitsisi enemmän tutkimuksellista huomiota ja olisi mielenkiintoinen kohde jatkotutkimukselle.

7 Lopuksi

Vaikka urbaanit pihat aiheena ja Pispala tutkimuskenttänä tipahtivat eteeni harjoitteluni kautta ja ikään kuin valmiina, kehittyi aiheesta lopulta yllättävänkin läheinen. Pispalassa kenttätyössä vietetty kesä tutustutti minut pispalalaiseen maisemaan, tunnelmaan ja kulttuuriin. Kesän kuluessa tapasin ryytimaan viljelijöitä ja uusia ja vanhoja pispalalaisia. Osa oli löytänyt kotinsa Pispalasta vasta äsken, osa oli asunut samaa paikka jo vuosikymmeniä ja muisti naapuritalon kivijalassa sijainneen lelutehtaan ja sekatavarakaupan.

Pispala on täynnä tarinoita. Tämä tutkimus esittelee vain murto-osan Pispalan tarinoista keskittymällä tarinoihin pihoista ja pihojen kautta koetusta lähiympäristön muutoksesta. Yksi iäkkäämmistä haastateltavista totesi minulle kertomustensa lomassa, miten hienoa on, että hänen tarinansa tulee kuulluksi ja jollain tapaa tallennetuksi. Tämä sai minut pohtimaan, miten paljon maailmassa onkaan tarinoita jotka eivät koskaan tule kerrotuiksi. Tuli tunne, että tämä tutkimus on jo jollain tapaa onnistunut, jos se kertoo yhdenkin sellaisen tarinan, joka olisi muuten saattanut jäädä kuulematta ja kertomatta eteenpäin.

Pihat ovat paitsi lukemattomien tarinoiden tapahtumapaikkoja, myös paikkoja, joissa voimme tehdä omat tarinamme näkyviksi. Pihassa voimme itse vaikuttaa siihen, miltä luonto ympärillämme näyttää. Pihat ovat meidän omaa tuotantoamme. Pihassa voimme vapaasti luoda ja unelmoida ja tehdä ympäristöstämme oman persoonamme peilin.

Toisaalta pihassa tapahtuvien luontokohtaamisten kautta tulemme tietoiseksi luonnon kiertokulusta ja siitä, miten suurten asioiden äärellä päivittäin omassa pihassa olemme. Pihat näyttäytyvät omina tuotteinamme, mutta luonto asettaa omille mieltymyksille ja luovuudelle rajat, jotka eivät ole noin vain ylitettävissä. Pihat ovat paikkoja, joissa voimme tiettyyn rajaan saakka hallita sitä, miltä ympäristömme näyttää, mutta samalla tulla tietoiseksi siitä, miten vähän me lopulta hallitsemme.

Lähteet

- Aarnio, M., Erkkonen, J., Kaikkonen, H., Kajala, L., Korpelainen, R. & Virkkunen, V. 2014. Terveyttä ja hyvinvointia kansallispuistoista – tutkimus kävijöiden kokemista vaikutuksista. Internet-lähde, saatavissa: <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Asarja/a208.pdf> (luettu 16.9.2014)
- Bhatti, M. & Church, A. 2001. Cultivating Natures: Homes and Gardens in Late Modernity. *Sociology* 35/2 (2001), 365-383.
- Bolund, P. & Hunhammar, S. 1999. Ecosystem services in urban areas. *Ecological Economics* 29 (1999), 293-301.
- Brook, I. 2003. Making Here Like There: Place Attachment, Displacement and the Urge to Garden. *Ethics, Place & Environment: A Journal of Philosophy & Geography* 6/3 (2003), 227-234.
- Cook, E., Hall, S. & Larson, K. 2012. Residential landscapes as social-ecological systems: a synthesis of multi-scalar interactions between people and their home environment. *Urban Ecosyst* 15 (2012), 19-52.
- Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K., Naeem, S., O'Neill, R., Paruelo, J., Raskin, R., Sutton, P. & van den Belt, M. 1997. The value of the world's ecosystem services and natural capital. Internet-lähde, saatavissa: http://www.esd.ornl.gov/benefits_conference/nature_paper.pdf (viitattu 15.10.2015)
- Dahmus, M. & Nelson, K. 2014. Yard Stories: examining residents' conceptions of their yards as part of the urban ecosystem in Minnesota. *Urban Ecosyst* 17 (2014), 173-194.
- Davies, Z., Fuller, R., Loram, A., Irvine, K., Sims, V. & Gaston, K. 2009. A national scale inventory of resource provision for biodiversity within domestic gardens. Internet-lähde, saatavissa: <http://core.ac.uk/download/pdf/10634308.pdf> (viitattu 30.9.2015)
- De Groot, R., Wilson, M. & Boumans, R. 2002. A typology for the classification, description and valuation of ecosystem functions, goods and services. *Ecological Economics* 41 (2002), 393-408.
- Devine-Wright, P. & Manzo, L. 2014. Place Attachment. *Advances in theory, methods and applications*. New York: Routledge.
- Eerikäinen, A. 2002. Pispalan rakennusinventointi. Internet-lähde, saatavissa: http://www.pispala.fi/pispafoorumi/kulttuuriymparisto/inventointi/inventoinnin_loppuraportti.pdf (viitattu 3.12.2015)
- Ernstson, H. & Sörlin, S. 2013. Ecosystem services as a technology of globalization. On articulating values in urban nature. *Ecological Economics* 86 (2013), 274-284.

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Francis, M. & Hester, R. 1990. The Garden as Idea, Place and Action. Teoksessa Francis, M. & Hester, R. (toim.) *The Meaning of Gardens*, 2-19. Cambridge: The MIT Press.
- Freeman, C., Dickinson, K., Porter, S. & van Heezik, Y. 2012. "My garden is an expression of me": Exploring householders' relationships with their gardens. *Journal of Environmental Psychology* 32 (2012), 135-143.
- Gross, H. & Lane, N. 2007. Landscapes of the lifespan: Exploring accounts of own gardens and gardening. *Journal of Environmental Psychology* 27 (2007), 225-241.
- Hiedanpää, J., Naskali, A. & Suvantola, L. 2010. Ekosysteemipalvelun käsitteen lupaus. Teoksessa Hiedanpää, J., Naskali, A. & Suvantola, L. (toim.) *Hyödyllinen luonto. Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana*, 9-18. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Howet, C. 1990. Gardens Are Good Places For Dying. Teoksessa Francis, M. & Hester, R. (toim.) *The Meaning of Gardens*, 252-259. Cambridge: The MIT Press.
- Jauhiainen, J. 1997. Kaupunki uudistus ja gentrifikaatio. Teoksessa Haarni, T., Marko, K., Koskela, H. & Tani, S. (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, 129-142. Tampere: Vastapaino.
- Kaplan, R. & Kaplan, S. 1990. Restorative Experience: The Healing power of Nearby Nature. Teoksessa Francis, M. & Hester, R. (toim.) *The Meaning of Gardens*, 238-243. Cambridge: The MIT Press.
- Kiesling, F. & Manning, C. 2010. How green is your thumb? Environmental gardening identity and ecological gardening practices. *Journal of Environmental Psychology* 30 (2010), 315-327.
- Kivipelto, A. 2015. Lääke nimeltä metsä – Sipoossa kokeillaan hyötyvätkö diabeetikot ja masentuneet luontoretkestä. Helsingin Sanomat 2.11.2015. Internet-lähde, saatavissa: <http://www.hs.fi/tiede/a1446181686906> (viitattu 3.11.2015).
- Kolström, T. 2010. Mitä ekosysteemipalvelut ovat? Teoksessa Hiedanpää, J., Suvantola, L. & Naskali, A. (toim.) *Hyödyllinen luonto – Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana*, 19-32. Tampere: Vastapaino.
- Kuusisto-Arponen, A-K. 2003. Our Places – Their Spaces. Urban Territoriality in the Northern Irish Conflict. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

- Kuusisto-Arponen, A-K. 2007. Sotalapsien paikka(tunne). *Alue ja Ympäristö* 36:2 (2007), 3-17.
- Lewis, C. 1990. Gardening as Healing Process. Teoksessa Francis, M. & Hester, R. (toim.) *The Meaning of Gardens*, 244-251. Cambridge: The MIT Press.
- Littunen, K. & Lähde, V. 2001. Ihmisen ympäristösuhteen monimuotoisuus. Teoksessa Haila, Y. & Jokinen, P. *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Maller, C., Townsend, M., St Leger, L., Henderson-Wilson, C., Pryor, A., Prosser, L. & Moore, M. 2008. Healthy parks, healthy people. The health benefits of contact with nature in a park context. A review of relevant literature. Internet-lähde, saatavissa: http://www.centennialparklands.com.au/__data/assets/pdf_file/0003/82389/HPHP-deakin-literature-review.pdf (viitattu 5.10.2015)
- Maukonen, M. 2014. Liikuttaako luonto? Asuinalueen kaupunkiluonnon ja kaupunkiluonnossa liikkumisen merkitys hyvinvoinnille. Pro gradu –tutkielma. Internet-lähde, saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20140620/urn_nbn_fi_uef-20140620.pdf (viitattu 18.11.2015)
- Mazumdar, S. & Mazumdar, S. 2012. Immigrant home gardens: Places of religion, culture, ecology, and family. *Landscape and Urban Planning* 105 (2012), 258-265.
- Milcu, A., Hanspach, J., Abson, D. & Fischer, J. 2013. Cultural Ecosystem Services: A Literature Review and Prospects for Future Research. Internet-lähde, saatavissa <http://www.ecologyandsociety.org/vol18/iss3/art44/> (viitattu 8.9.2015)
- Pispala 2009. Pispalan rakennustavat. Pispalan ja Tahmelan väliaikainen rakentamistapaohje. 22.6.2009. Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen Oy / Tampereen kaupunki. Internet-lähde, saatavissa: <http://www.tampere.fi/liitteet/p/5hzYpUSw1/pispalanrakentamistapaohje220609.pdf> (viitattu 3.12.2015)
- Primmer, E., Kopperoinen, L., Ratamäki, O., Rinne, J., Vihervaara, P., Inkiläinen, E., Itkonen, P., Mashkina, O. & Itkonen, P. 2012. Ekosysteemipalveluiden tutkimuksesta hallintaan – kirjallisuuskatsaus ja tapaustarkasteluita. *Suomen Ympäristö* 39 (2012). Helsinki: Suomen Ympäristökeskus.
- Quigley, M. 2011. Potemkin Gardens: Biodiversity in Small Designed Landscapes. Teoksessa Niemelä, J. (toim.) *Urban Ecology. Patterns, processes and applications*, 85-92. New York: Oxford University Press.
- Radford, K. & James, P. 2013. Changes in the value of ecosystem services along a rural-urban gradient: A case study of Greater Manchester, UK. *Landscape and Urban Planning* 109 (2013), 117-127.

Ratamäki, O. 2013. Ekosysteemipalvelu-käsite paikallisessa kontekstissa – tapaustutkimus petoturismista Lieksassa. *Terra* 125/2 (2013), 57-70.

Relph, E. 1976. *Place and placelessness*. Lontoo: Pion Limited.

Saavalainen, H. 2014. Luonto tekee hyvää. *Helsingin Sanomat* 28.8.2014.

Suopajärvi, L. & Valkonen, J. 2003. Johdanto. Teoksessa Suopajärvi, L. & Valkonen, J. (toim.) *Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Tolonen, T. & Palmu, T. 2007. Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa Lappalainen, S., Hynninen, P., Kankkunen, T., Lahelma, E. & Tolonen, T. (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*, 89-112. Tampere: Vastapaino.

Tuan, Y. 1977. *Space and place. The perspective of experience*. 4. painos (2005). Minneapolis: University of Minnesota Press.

Tuan, Y. 2006. Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Teoksessa Knuutila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*, 15-30. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tyrväinen, L., Silvennoinen, H., Korpela, K. & Ylen, M. 2007. Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. *Metlan työraportteja* 52. Luontomatkailu, metsät ja hyvinvointi. Internet-lähde, saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052-07.pdf> (viitattu 15.12.2015)

UN 2014. *World Urbanization Prospects. 2014 Revision*. Internet-lähde, saatavissa: <http://esa.un.org/unpd/wup/Highlights/WUP2014-Highlights.pdf> (viitattu 16.9.2015)

UNEP 2005. *Millennium Ecosystem Assessment. Ecosystems and Human Well-being. A Framework for Assessment* 02. *Ecosystems and Their Services*. Internet-lähde, saatavissa: <http://www.unep.org/maweb/documents/document.300.aspx.pdf> (viitattu 17.9.2015).

Vallés-Planells, M., Galiana, F. & Van Eetvelde, V. 2014. *A Classification of Landscape Services to Support Local Landscape Planning*. Internet-lähde, saatavissa: <http://www.ecologyandsociety.org/vol19/iss1/art44/> (viitattu 14.10.2015)

Vilkuna, J. 1997. Kaupungin eletty ja institutionaaliset luonnot. Teoksessa Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, 163-178. Tampere: Vastapaino.

Ympäristö.fi. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Hulevesien laatu ja vaikutukset. Internet-lähde, saatavissa: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesiensuojelu/Yhdyskunnat_ja_hajaasutus/Hulevesien_hallinnan_kehittaminen/Hulevesien_laatu_ja_vaikutukset (viitattu 20.1.2016)

Liitteet

LIITE 1: Pihalomake

Pihalomake (Pispala-tutkimus 2014)

Osoite _____ ☐ Valokuvattu Pvm _____ 2014

Talotyyppi ☐ ok-talo ☐ paritalo ☐ rivitalo ☐ pienkerrostalo ☐ kerrostalo

Tontin morfologia ☐ tasainen ☐ jyrkkä rinne tasattu terasseja ____ kpl

Kasvipeitteinen ala ____ m²

hoitonurmikko ____ x ____ m ____ x ____ m ____ x ____ m

tannernurmi ____ x ____ m ____ x ____ m ____ x ____ m

kukkapenkki ____ x ____ m ____ x ____ m ____ x ____ m

vihannespenkki tms. ____ x ____ m ____ x ____ m ____ x ____ m

luonnonmukainen ____ x ____ m ____ x ____ m ____ x ____ m

Puuvartistet puu (≥ 6 m) ____ kpl pensas (< 6 m) ____ kpl pensasaita ____ kpl

hedelmäpuu ____ kpl marjapensas ____ kpl vattumaa ____ m

erikoisuudet: _____

Läpäisemätön pinta ____ m²

Paljastunut maaperä: kaivettu/veden tekemä/rinnevyörymä sora/multa/savi ____ m²

☐ maakellari ☐ kasvihuone ☐ avokomposti/lehtikasa ☐ halkopino ☐ vesiallas

☐ lintujen juoma- tai kylpypaikka

huvimaja/leikkimökki/grilli/muuulkorakennus ____ kpl

Pesäpönttö: lintu/lepakko/mehiläinen/siili/hyönteishotelli

☐ kivimuuripenger (näkyv pihasta) ladottu / pulteriaita / kaupallinen / betoni ☐
kiviaita

Muu "vastavuoroisuuden muodostelma", "uusi ekosysteemi" tms. **poikkeava piirre**, joka kertoo mitä pihassa tapahtuu tai kuinka piha yhdistyy ympäristöönsä (esim. rinnettä hyödyntävä tai eroosiota torjuva rakennelma, kokeileva estetiikka, kekseliäs kastelujärjestelmä): _____

Yleisarvio pihasta: ☐ erityisen perinteinen ☐ tavanomainen Pispalassa ☐ moderni

Ei käyty pihassa: koira/pihajuhlat/lukittu/kielto/asukas kielsi

LIITE 2: Teemahaastattelurunko

Mitä pihassa tapahtuu?

- Kerro pihasta ja omasta historiastasi tässä pihassa?
- Mitä teet pihassa?
- Mitä pihassa tehdään?
- Mikä on pihan mieluisin paikka, miksi?
- Mikä pihanhoidossa kiehtoo eniten?
- Millaisia vaikutuksia pihassa puuhastelulla on asukkaan arkeen/elämään ylipäätään?

Esteettisyys

- Mitkä ominaisuudet pihassa erityisesti miellyttävät silmää, miksi?

Kulttuuriperintö/muistot

- Onko pihaan tarkoituksellisesti tuotu jotakin joilla on erityinen (historiallinen) tarina/merkitys?
- Liittyykö joihinkin pihan elementteihin erityisiä muistoja?
- Millaista on historiallinen jatkuvuus pihassa? Mitä merkitystä sillä on asukkaalle itselleen?

Oppiminen

- Onko pihassa jotain mitä erityisesti seuraat (eläimiä, kasveja, jotain muuta)
- Onko pihanhoito opettanut sinulle itsellesi jotakin (kokeilemalla, erehdyksen kautta)?
- Jos asukkaalla lapsia / lapsenlapsia toimiiko piha luonnontiedon / perinnetiedon välittäjänä?
- Jaetaanko esimerkiksi naapurien tai tuttujen välillä vinkkejä pihanhoitoon liittyen?

Inspiraatio

- Saadaanko pihasta ideoita tai inspiraatiota jonkin muun asian tekemiseen?

Paikkatunne

- Jaetaanko esimerkiksi satoa, siemeniä, tai viljelyvinkkejä naapurien tai muiden kesken?
- Onko yhteyksiä ryytimaahan? Millaisia?
- Mitä ilman piha ei ehkä tuntisi omalta?
- Vaikuttaako pihan sijainti juuri Pispalassa jollain tapaa siihen millaiseksi asukas on pihaa muokannut?
- Mitä elementtejä tai asioita asukas pitää pihalleen tyypillisenä?
- Millä tavalla koet että pihasi ehkä eroaa muista Pispalan pihoista?
- Onko asiakkalla mielipidettä siitä millaisia pihaympäristöjä Pispalassa tulisi vaalia?